

IZVJEŠTAJ O RADU AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO za 2019. godinu

I UVOD

Pravni osnov za izradu godišnjih Izvještaja o radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo sadržan je u članu 13 stav 2 Zakona o vazдушnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12 i 30/17), kojim je propisano da Agencija za civilno vazduhoplovstvo (u daljem tekstu: Agencija) priprema godišnji izvještaj o radu i godišnji finansijski izvještaj za prethodnu godinu, koje usvaja Vlada Crne Gore, na predlog Savjeta Agencije.

Odredbom člana 13 stav 3 Zakona o vazдушnom saobraćaju propisano je da godišnji izvještaj o radu Agencije sadrži naročito podatke o:

- 1) preduzetim mjerama u sprovođenju nadležnosti (o izdatim licencama, dozvolama, certifikatima, odobrenjima, uvjerenjima, saglasnostima i drugim aktima);
- 2) saradnji sa međunarodnim organizacijama i organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo;
- 3) vršenju inspeksijskog nadzora nad sprovođenjem zakona i zaključenim međunarodnim ugovorima;
- 4) drugim pitanjima značajnim za rad Agencije.

U skladu sa članom 13 stav 8 Zakona o vazдушnom saobraćaju, godišnji izvještaj o radu i godišnji finansijski izvještaj za prethodnu godinu, sa izvještajem nezavisnog ovlašćenog revizora, Agencija dostavlja Vladi Crne Gore do 30. juna tekuće za prethodnu godinu.

II PRAVNI POLOŽAJ I ORGANI AGENCIJE

Članom 5 Zakona o vazдушnom saobraćaju regulisan je pravni položaj Agencije, kojim je propisano da je Agencija nezavisno pravno lice koje vrši prenešena javna ovlašćenja u oblasti vazdušnog saobraćaja u skladu sa Zakonom, da je osniva Vlada Crne Gore, da je samostalna u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti i da za svoj rad odgovara Vladi Crne Gore.

Organi Agencije su Savjet Agencije i direktor Agencije.

III NADLEŽNOST I UNUTRAŠNJA ORGANIZACIJA AGENCIJE

a) Nadležnost

Odredbama Zakona o vazдушnom saobraćaju uređeni su uslovi za obavljanje vazdušnog saobraćaja u vazдушnom prostoru Crne Gore, uslovi za sigurnost i bezbjednost vazdušnog

saobraćaja, upravljanje vazdušnim saobraćajem i druga pitanja od značaja za vazdušni saobraćaj.

Istovremeno, odredbama ovog zakona propisani su pravni položaj, nadležnost i poslovanje Agencije.

Članom 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da Agencija izdaje certifikat vazdušnog operatora i operativnu licencu, izdaje uvjerenje o tipu vazduhoplova, uvjerenje o ploidbenosti vazduhoplova, potvrdu o provjeri ploidbenosti vazduhoplova, potvrdu o registraciji, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za održavanje vazduhoplova, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za stručno osposobljavanje vazduhoplovnog osoblja, izdaje certifikat i odobrenje za upotrebu civilnog aerodroma, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova za obezbjeđivanje kontinuirane ploidbenosti vazduhoplova, izdaje dozvole i ovlašćenja civilnom vazduhoplovnom osoblju, priprema stručne osnove za izradu programa, planova, podzakonskih akata koje donose Vlada i organ državne uprave nadležan za poslove saobraćaja, donosi opšte akte u skladu sa ovim zakonom i akte radi sprovođenja ECAA Sporazuma (*European Common Aviation Area Agreement* – Multilateralni sporazum između Evropske zajednice i njenih država članica i Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja), drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva, donosi akte kojima se nalaže preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja, vodi registre i evidencije u skladu sa ovim zakonom, vrši inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona i zaključenim međunarodnim ugovorima, vrši kontinuirani nadzor ispunjenosti uslova u skladu sa ovim zakonom, saraduje sa organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo, i da vrši i druge poslove u skladu sa ovim zakonom i Statutom Agencije.

Stavom 2 člana 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da se akti koje donosi Agencija u skladu sa zakonom i akti radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz prethodnu saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva, objavljuju u „Službenom listu Crne Gore“.

Članom 6 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da je Agencija Nacionalni nadzorni organ koji obavlja poslove koji se odnose na utvrđivanje ispunjenosti uslova za pružanje usluga vazdušne ploidbe, izdavanje certifikata pružaocu usluga u vazdušnoj ploidbi, kontinuirani nadzor nad pružanjem usluga u vazdušnoj ploidbi i nadzor nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem.

Pored navedenih poslova, propisanih članom 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju, Agencija obavlja i druge poslove utvrđene zakonom, i to: izdaje odobrenja za letenje stranim civilnim vazduhoplovima za letenje u crnogorskom vazdušnom prostoru, daje odobrenja za

vanaerodromsko slijetanje i polijetanje, odobrava površine za vanaerodromsko slijetanje i polijetanje, daje odobrenja za održavanje vazduhoplovnih priredbi, daje saglasnost vazdušnom prevozniku na zaključivanje ugovora o zakupu vazduhoplova, odobrava operativne priručnike, odobrava listu minimalne ispravnosti opreme vazduhoplova, daje saglasnost na tehničku dokumentaciju za izgradnju, rekonstrukciju i označavanje aerodroma, operativnih površina i drugih objekata, daje posebno odobrenje prije početka izvođenja radova na aerodromu radi zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja i urednosti odvijanja prevoza u vazdušnom saobraćaju, izdaje prethodnu saglasnost za izgradnju i postavljanje vazduhoplovnih prepreka van područja aerodroma (područje sa ograničenom gradnjom) koji prelaze propisanu visinu, odobrava programe stručnog osposobljavanja za vazduhoplovno i drugo osoblje koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja, imenuje ispitne komisije i instruktore-ispitivače sa liste ispitivača, utvrđuje listu ispitivača, vrši nadzor u pogledu izrade i sprovođenja procedura i osposobljenosti lica iz operativno komunikacionog centra 112 (OKC 112) i koordinacionog centra traganja i spašavanja na moru (MRCC) koja učestvuju u traganju i spašavanju vazduhoplova na kopnu i moru u skladu sa međunarodnim propisima, standardima i preporučenom praksom u ovoj oblasti, obavlja poslove koji se odnose na nadzor nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem i druge poslove, propisane ovim zakonom, u vezi sa zaštitom sigurnosti i bezbjednosti civilnog vazdušnog saobraćaja.

Inspeksijski nadzor nad sprovođenjem Zakona o vazdušnom saobraćaju i propisa donesenih na osnovu ovog zakona, kao i zaključenih međunarodnih ugovora koji obavezuju Crnu Goru, saglasno članu 151 navedenog zakona, vrši Agencija, u skladu sa odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaji i Zakona o inspeksijskom nadzoru.

U skladu sa nadležnostima propisanim Zakonom o vazdušnom saobraćaju i podzakonskim aktima donijetim na osnovu ovog zakona, Agencija je u 2019. godini prioritetno realizovala svoje zakonom propisane obaveze i Programske aktivnosti za izvještajni period. Obavljanju poslova inspeksijskog i kontinuiranog nadzora nad radom vazduhoplovnih subjekata dat je poseban prioritet. Stručno osposobljavanje zaposlenih za vršenje poslova inspeksijskog nadzora, kao poslova koji zahtijevaju posebna stručna znanja za vršenje inspeksijskog nadzora i preduzimanje zakonom propisanih mjera, vršeno je u kontinuitetu.

Polazeći od činjenice da inspeksijski poslovi obuhvataju i ovlašćenja za obavljanje inspeksijskih pregleda, izricanje ograničenja i zabrana, nalaganje upravnih mjera, izdavanje prekršajnih naloga, podnošenje zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka, kao i preduzimanje drugih mjera propisanih Zakonom o inspeksijskom nadzoru („Službeni list RCG“, br. 39/03 i „Službeni list CG“, br. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15 i 52/16) i Zakonom o prekršajima („Službeni list CG“, br. 01/11, 06/11, 39/11, 32/14 i 43/17) i istovremeno zahtijevaju posebnu stručnost za obavljanje poslova inspeksijskog nadzora, Agencija je i u toku 2019. godine posebnu pažnju usmjeravala na edukovanje zaposlenih iz oblasti vođenja upravnog postupka, inspeksijskih nadzora i preduzimanja prekršajnih mjera.

Pored poslova propisanih Zakonom o vazdušnom saobraćaju, Agencija obavlja i poslove koji su joj utvrđeni u nadležnost odredbama Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 18 /11, 46/14 i 43/18) u pogledu zaštite prava putnika i lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti, u toku prevoza u vazdušnom saobraćaju.

Naime, u skladu sa članom 93 navedenog zakona, u slučaju uskraćivanja ukrcaja, otkazivanja ili dužeg kašnjenja leta, putnik ostvaruje prava utvrđena ovim zakonom, na osnovu pisanog prigovora sa odgovarajućim dokazima, koji dostavlja vazdušnom prevozniku. Ako vazdušni prevoznik, odnosno operator aerodroma, u roku od 30 dana od dana dostavljanja prigovora ne odluči po prigovoru, putnik, odnosno lice sa invaliditetom ili lice smanjene pokretljivosti, ima pravo da dostavi Agenciji prigovor za mirno rješavanje sporova, a Agencija je dužna da se izjasni na prigovor u roku od 15 dana od dana prijema prigovora.

Takođe, odredbom člana 36 Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 18 /11, 46/14 i 43/18) propisan je obim prava lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti na aerodromima, pa je utvrđeno da lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti, koja koriste ili namjeravaju da koriste usluge vazdušnog prevoza putnika po dolasku, odlasku ili tranzitu kroz aerodrom kada se aerodrom nalazi na teritoriji Crne Gore imaju pravo na pomoć u skladu sa ovim zakonom.

Nadzor nad pružanjem navedene pomoći licima sa invaliditetom ili licima smanjene pokretljivosti na aerodromu vrši Agencija.

b) Unutrašnja organizacija

Unutrašnja organizacija Agencije uređena je osnovnim tekstom Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-2835/1-18 od 27.12.2018. godine i Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-2397/1-19 od 21.10.2019. godine, kojim je broj izvršilaca u Agenciji povećan za četiri izvršioca, tako da su u Agenciji sistematizovana radna mjesta za 60 izvršilaca.

Unutrašnje organizacione jedinice Agencije su:

1. Sektor za sigurnost vazdušnog saobraćaja, u kojem su sistematizovana radna mjesta za 15 izvršilaca

U ovom sektoru nalaze se sljedeće unutrašnje organizacione jedinice:

- 1.1. Odsjek vazdušnih operacija i vazduhoplovnog osoblja
- 1.2. Odsjek vazduhoplova
- 1.3. Odsjek aerodroma

2. Sektor za sigurnost vazdušne plovidbe, u kojem su sistematizovana radna mjesta za 19 izvršilaca

U ovom sektoru nalaze se sljedeće unutrašnje organizacione jedinice:

- 2.1. Odsjek za upravljanje vazdušnim saobraćajem (ATM) i vazduhoplovno informisanje (AIS)
- 2.2. Odsjek za komunikacijsko, navigaciono, nadzorno i informatičko obezbjeđenje usluga u vazdušnom saobraćaju (CNSI) i usluge vazduhoplovne meteorologije (MET)

2.3. Odsjek za traganje i spašavanje (SAR) i zaštitu životne sredine (ENV)

3. Odjeljenje za bezbjednost i olakšice u civilnom vazduhoplovstvu, u kojem su sistematizovana radna mjesta za 5 izvršilaca
4. Odjeljenje za međunarodnu saradnju, u kojem su sistematizovana radna mjesta 4 izvršioca
5. Referat za vazduhoplovnu medicinu, u kojem je sistematizovano radno mjesto za 1 izvršioca
6. Služba za pravne, finansijske i opšte poslove, u kojoj su sistematizovana radna mjesta za 11 izvršilaca

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo sistematizovano je pet (5) radnih mjesta van unutrašnjih organizacionih jedinica i to: radna mjesta Direktora, Pomoćnika direktora, Menadžera sistema upravljanja sigurnošću (*Safety Manager*), Menadžer sistema za praćenje usklađenosti (*Compliance Monitoring Manager*) i Savjetnika – poslovnog sekretara.

U Agenciji je u 2019. godini bilo zaposleno ukupno 54 izvršioaca, od kojih 44 na neodređeno vrijeme, 9 na određeno vrijeme i jedno lice u mandatu.

U cilju normalnog odvijanja radnih aktivnosti i obezbjeđivanja adekvatnog poslovnog prostora, Agencija je smještena u kupljenom poslovnom prostoru, površine 996 m², sa 20 pripadajućih parking mjesta, tako da je sjedište Agencije u ul. Josipa Broza Tita bb, Stari aerodrom, Podgorica.

IV EDUKACIJA ZAPOSLENIH

U toku 2019. godine Agencija je nastavila aktivnosti na stručnom osposobljavanju i usavršavanju zaposlenih, u cilju obezbjeđivanja zakonitog, stručnog, efikasnog i racionalnog vršenja prenešenih javnih ovlašćenja u oblasti vazdušnog saobraćaja, odnosno poslova i zadataka iz svoje nadležnosti. Time je dodatno unaprijeđen rad Agencije, kao vazduhoplovne vlasti Crne Gore, koji se u konmtinuitetu ocijenjuje kao izuzetno uspješan, od strane relevantnih međunarodnih organizacija.

Permanentno stručno osposobljavanje zaposlenih predstavlja jednu od prioriternih obaveza Agencije, što je istovremeno i preduslov za uspješno obavljanje poslova koji su u nadležnosti Agencije.

U Agenciji je napravljena strategija stručnog obrazovanja u vidu Trening Programa, na osnovu kojeg je usvojen Trening plan za 2019. godinu, sa prioriternim kursevima koji se odnose na sve zaposlene, prvenstveno na nadzornike i inspektore.

Tokom 2019. godine, u cilju jačanja kapaciteta Agencije i razvoja kompetentnosti, zaposleni su, u skladu sa zahtjevima radnog mjesta i zaduženjima, dodatno pohađali i polagali veći broj specijalističkih obuka, sa posebnim akcentom na sticanju znanja i vještina neophodnih za vršenje poslova nadzora.

V REALIZOVANE OBAVEZE PROPISANE ZAKONOM I UTVRĐENE GODIŠNJIM PROGRAMOM RADA AGENCIJE ZA 2019. GODINU

Prioriteti u radu Agencije i u 2019. godini bili su, kao i u proteklim izvještajnim periodima, vršenje poslova iz nadležnosti Agencije, koja je utvrđena Zakonom o vazdušnom saobraćaju, uz realizaciju obaveza utvrđenih Programom rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2019. godinu.

Kao i u prethodnom izvještajnom periodu Agencija je uspjela da ostvari značajne rezultate i dobije veoma pozitivne ocjene za preduzete aktivnosti iz svoje nadležnosti, od strane predstavnika međunarodnih organizacija prilikom zvaničnih posjeta ostvarenih u izvještajnom periodu.

Agencija je realizovala aktivnosti utvrđene *Programom rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2019. godinu*, u pogledu vršenja kontinuiranog i inspeksijskog nadzora, u skladu sa usvojenim *Planom inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2019. godinu, broj 01/2-2855/1-18 od 28.12.2018. godine*, kojim su utvrđeni raspored i dinamika obavljanja nadzora vazduhoplovnih subjekata, a koje su vršili ovlašćeni inspektori za vazdušni saobraćaj i ovlašćena lica Agencije za vršenje kontinuiranog nadzora, u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju, podzakonskim aktima i internim aktima Agencije, kao i odredbama Zakona o inspeksijskom nadzoru.

Dakle, Agencija je u potpunosti realizovala obaveze u pogledu vršenja kontinuiranog nadzora u smislu praćenja kontinuiranog ispunjavanja uslova na osnovu kojih su izdati certifikati ili druge isprave, tokom čitavog perioda njihovog važenja, za obavljanje vazdušnog saobraćaja i drugih djelatnosti u vazdušnom saobraćaju, kao i u pogledu sertifikovanja vazduhoplovnih subjekata i vazduhoplovnog osoblja i drugih djelatnosti propisanih zakonom, koje spadaju u osnovne i najznačajnije djelatnosti Agencije.

* * *

Zakon o vazdušnom saobraćaju, načelno je obuhvatio osnovne principe sadržane u evropskim uredbama i uputstvima i pružio pravni osnov za donošenje podzakonskih akata kojima se u potpunosti preuzimaju sadržaji uredbi Evropske unije (EU). Kao što je već navedeno, zakonom je propisana nadležnost Agencije za donošenje akata u skladu sa njim i akata radi sprovođenja ECAA Sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva. Propisivanjem, odnosno prenošenjem ovlašćenja Agenciji da donosi akte iz oblasti civilnog vazduhoplovstva stvorene su pravne pretpostavke za efikasno usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa propisima EU iz oblasti civilnog vazduhoplovstva.

Naime, ratifikacijom osnovnog teksta ECAA Sporazuma, Crna Gora je preuzela obaveze utvrđene odredbama ovog sporazuma. Jedna od najvažnijih obaveza propisana je članom 3 ECAA Sporazuma, kojim je precizirano da su odredbe propisa na koje se poziva ili koji su sadržani u Aneksu I ovog sporazuma, usklađeni prema Aneksu II ovog sporazuma, obavezujuće za strane ugovornice i predstavljaju, ili će predstavljati, dio njihovog unutrašnjeg pravnog poretka, sa obavezom da propisi koji odgovaraju uredbama Evropske

Zajednice treba da budu dio unutrašnjeg pravnog poretka strana ugovornica, dok je za propise koji odgovaraju uputstvima Evropske Zajednice nadležnim organima strana ugovornica ostavljen izbor oblika i načina implementacije.

Imajući u vidu navedene obaveze, koje je potpisivanjem i ratifikacijom ECAA Sporazuma preuzela država Crna Gora, Zakonom o vazдушnom saobraćaju propisano je ovlaštenje Agenciji za donošenje akata i na taj način je stvorena mogućnost da se zakonodavstvo Crne Gore u oblasti civilnog vazduhoplovstva u potpunosti uskladi sa pravnim poretkom Evropske Unije (*acquis communautaire*) na mnogo efikasniji i ažurniji način.

Naime, praktičan značaj ovakavog načina usklađivanja ogleda se u činjenici da su propisi EU u oblasti vazduhoplovstva podložni čestim izmjenama ili dopunama, tako da je ažurnost u usklađivanju sa njima moguće ostvariti jedino kroz pravovremeni postupak izmjene i dopune odgovarajućeg podzakonskog akta.

U skladu sa odredbama Zakona o vazдушnom saobraćaju Agencija je, uz saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva, u 2019. godini donijela 12 podzakonskih akata koji su objavljeni u „Službenom listu Crne Gore“ i to:

- 1) Pravilnik o prestanku važenja Pravilnika o sprovođenju istraživanja nesreća i ozbiljnih nezgoda u civilnom vazduhoplovstvu („Službeni list CG“, broj 12/19 od 21.02.2019. godine, stupio na snagu 01.03.2019. godine);
- 2) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o tehničkim zahtjevima i administrativnim procedurama za obavljanje vazdušnih operacija („Službeni list CG“, broj 21/19 od 09.04.2019. godine, stupio na snagu 17.04.2019. godine)
  - * Ovim pravilnikom preuzeta je Implementaciona Uredba Komisije (EU) 2018/1975 od 14. decembra 2018. godine, kao Prilog 12,
- 3) Pravilnik o dopunama Pravilnika o zajedničkom korišćenju vazdušnog prostora i operativne procedure za izbjegavanje sudara u vazduhu ("Službeni list CG", broj 22/19 od 12.04.2019. godine stupio na snagu 20.04.2019. godine)
  - * Ovim pravilnikom je preuzeta Uredba Komisije (EU) 2016/583 od 15. aprila 2016. godine o izmjenama Uredbe Komisije (EZ) br. 1332/2011 od 16. decembra 2011. godine o uspostavljanju zahtjeva zajedničkog korišćenja vazdušnog prostora i operativnim procedurama za izbjegavanje sudara u vazduhu, kao Prilog 2 ovog pravilnika
- 4) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o kontinuiranoj plovidbenosti vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i o odobravanju organizacija i osoblja koji obavljaju ove poslove („Službeni list CG“, broj 32/19 od 07.06.2019. godine, stupio na snagu 15.06.2019. godine, a odredbe Priloga 4 ovog pravilnika kojima je propisana obaveza nadležnih vlasti da izdaju dozvole za održavanje ELA1 aviona koji nijesu uključeni u komercijalni vazdušni prevoz i dozvole za održavanje vazduhoplova koji nijesu avioni i helikopteri primjenjuju se od 1. oktobra 2019. godine i odredbe Priloga 4 ovog pravilnika kojima je propisana obaveza da osoblje koje vrši certifikaciju mora da bude stručno osposobljeno u skladu sa Aneksom III (dio 66) za ELA1 avione koji nijesu uključeni u komercijalni vazdušni prevoz i za vazduhoplove koji nijesu avioni i helikopteri primjenjuju se od 1. oktobra 2020. godine);
  - * Ovim pravilnikom je, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzeta Uredba Komisije (EU) 2018/1142 od 14. avgusta 2018. godine kojom se mijenja i dopunjava Uredba (EU) br.

1321/2014 u vezi sa uvođenjem određenih kategorija dozvola za održavanje vazduhoplova, izmjenu postupka prihvatanja komponenti od spoljnjih dobavljača i izmjenu privilegija organizacija za obuku održavanja

- 5) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o uslovima za upotrebu paraglajdera, dozvolama i organizacijama za osposobljavanje pilota paraglajdera („Službeni list CG“, broj 35/19 od 24.06.2019. godine, stupio na snagu 02.07.2019. godine);
- 6) Pravilnik o dopuni Pravilnika o načinu, pravilima i postupcima letenja vazduhoplova i operativnim uslugama u vazдушnom saobraćaju („Službeni list CG“, broj 35/19 od 24.06.2019. godine, stupio na snagu 02.07.2019. godine);
- 7) Pravilnik o dopuni Pravilnika o koordinisanom uvođenju govorne komunikacije sa razmakom govornih kanala od 8,33 kHz za Jedinствeno evropsko nebo („Službeni list CG“, broj 35/19 od 24.06.2019. godine, stupio na snagu 02.07.2019. godine);
- 8) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o posadi vazduhoplova („Službeni list CG“, broj 46/19 od 07.08.2019. godine, stupio na snagu 15.08.2019. godine, s tim što će se odredbe člana 1 stav 1 tačka 1, tačka 2 podtačka a, tačka 3 podtač. b i c Priloga 8 ovog pravilnika, primjenjivati od dana prijema Crne Gore u punopravno članstvo Evropske unije, a odredbe člana 1 stav 1 tač. 1 i 4 Priloga 9 ovog pravilnika, primjenjivaće se od 20. juna 2020. godine, a tač. 2, 4, 5 i 12 Aneksa Priloga 9 ovog pravilnika primjenjivaće se od 31. januara 2022. godine.);
  - * Ovim pravilnikom su, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzete:
    - Uredba komisije (EU) broj 2018/1065 od 27. jula 2018. godine o izmjeni i dopuni Uredbe (EU) br. 1178/2011 u pogledu automatske validacije dozvola Unije za članove letачke posade i obuke za polijetanje i slijetanje;
    - Implementaciona Uredba komisije (EU) broj 2018/1974 od 14. decembra 2018. godine, kojom se mijenja i dopunjava Uredba (EU) br. 1178/2011 o uspostavljanju tehničkih zahtjeva i administrativnih procedura u vezi sa posadom vazduhoplova u civilnom vazduhoplovstvu u skladu sa Uredbom (EU) 2018/1139 Evropskog parlamenta i Savjeta;
    - Implementaciona Uredba komisije (EU) broj 2019/27 od 19. decembra 2018. godine o izmjeni i dopuni Uredbe (EU) br. 1178/2011 o uspostavljanju tehničkih zahtjeva i administrativnih procedura u vezi sa letачkim posadama u civilnom vazduhoplovstvu u skladu sa Uredbom (EU) 2018/1139 Evropskog parlamenta i Savjeta;
    - Implementaciona Uredba komisije (EU) broj 2019/430 od 18. marta 2019. godine kojom se mijenja i dopunjava Uredba (EU) br. 1178/2011 u odnosu na korišćenje ograničenih prava bez nadzora prije izdavanja dozvola za pilote lakih vazduhoplova.
- 9) Pravilnik o kriterijumima i standardima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na letilištu („Službeni list CG“, broj 48/19 od 21.08.2019. godine, stupio na snagu 29.08.2019. godine);
- 10) Pravilnik o standardima i kriterijumima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme letilišta na vodi („Službeni list CG“, broj 64/19 od 25.11.2019. godine, stupa na snagu 03.12.2019. godine);
- 11) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o dodatnim specifikacijama plovidbenosti za određenu vrstu operacija („Službeni list CG“, broj 68/19 od 13.12.2019. godine, stupio na snagu 21.12.2019. godine);

* Ovim pravilnikom je, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzeta Implementaciona Uredba komisije (EU) 2019/133 od 28. januara 2019. godine kojom se mijenja i dopunjava Uredba (EU) 2015/640 u vezi sa uvođenjem novih dodatnih specifikacija plovidbenosti

12) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o uslovima i načinu upotrebe padobrana („Službeni list CG“, broj 73/19 od 27.12.2019. godine, stupio na snagu 04.01.2020. godine);

Pored navedenih podzakonskih akata, donijetih uz prethodnu saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva i objavljenih u „Službenom listu Crne Gore“, Agencija je donijela i objavila u „Službenom listu Crne Gore“ Rješenje o privremenom ukidanju Operativne licence Airways Scenic&Charter-u, broj: 02/2-717/3-19 od 07.11.2019. godine („Službeni list CG“, broj 64/19 od 25.11.2019. godine);

Dakle, u izvještajnom periodu Agencija je, uz prethodnu saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva, donijela 12 podzakonskih akata iz svoje nadležnosti, kojima se u najvećem dijelu preuzimaju izmjene i dopune već preuzetih osnovnih tekstova propisa EU iz oblasti civilnog vazduhoplovstva i na taj način vrši ažurno usklađivanje sa svim izmjenama EU uredbi.

Navedeni podaci o broju donešenih propisa u izvještajnom periodu od godinu dana predstavljaju pravi pokazatelj značaja propisivanja ovlašćenja Agenciji za donošenje akata i ostvarene ažurnosti u postupku usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa pravom EU.

Agencija je od dana stupanja na snagu Zakona o vazдушnom saobraćaju (16. jun 2012. godine), kojim joj je prenešeno javno ovlašćenje u pogledu donošenja podzakonskih akata, donijela preko 150 podzakonskih akata, kojima je u najvećem dijelu preuzimala evropsku regulativu iz oblasti vazдушnog saobraćaja, koja se često mijenjala i dopunjavala, u cilju ažurnog usklađivanja sa propisima EU.

Ostvarena dinamika u postupcima pripreme i donošenja akata Agencije u 2019. godini ukazuje da je omogućena mnogo efikasnija i ažurnija harmonizacija propisa, odnosno usklađivanje podzakonskih propisa iz oblasti civilnog vazduhoplovstva sa evropskim propisima, odnosno *acquis communautaire*, u procesu pridruživanja Crne Gore Evropskoj Uniji.

Agencija je u izvještajnom periodu, u skladu sa članom 6 stav 1 tačka 8 Zakona o vazдушnom saobraćaju, kojim je propisano da Agencija priprema stručne osnove za izradu programa, planova, podzakonskih akata koje donose Vlada i organ državne uprave nadležan za poslove saobraćaja, pripremila stručne osnove za izradu Pravilnika o visini naknada za izdavanje operativne licence, sertifikata, odobrenja i dozvola u vazдушnom saobraćaju, kojim se propisuje visina naknada za utvrđivanje ispunjavanja uslova za izdavanje operativne licence, sertifikata, dozvola, odobrenja, uvjerenja i drugih isprava i sprovođenja godišnjeg kontinuiranog nadzora, odnosno provjere kontinuirane ispunjenosti uslova na osnovu kojih je izdat sertifikat, dozvola, odobrenje, uvjerenje i druge isprave u vazдушnom saobraćaju. Ministarstvo saobraćaja i pomorstva je, na osnovu stručnih osnova koje je pripremila Agencija, donijelo navedeni pravilnik koji je objavljen u „Službenom listu Crne Gore“, broj 01/20 od 03.01.2020. godine

Takođe, u skladu sa navedenim članom 6 stav 1 tačka 8 Zakona o vazдушnom saobraćaju, Agencija je pripremila stručne osnove za izradu Nacionalnog programa bezbjednosti civilnog

vazduhoplovstva Crne Gore i dostavila ga Nacionalnom odboru za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, koji je u skladu sa članom 139 stav 1 Zakona o vazdušnom saobraćaju, utvrdio Predlog Nacionalnog programa o izmjenama i dopunama Nacionalnog programa bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva Crne Gore i dostavio ga Vladi Crne Gore na donošenje. Vlada CG je na sjednici od 31. oktobra 2019. godine donijela Nacionalni program o izmjenama i dopunama Nacionalnog programa bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva Crne Gore, Zaključak broj:07-216 od 07.11.2019. godine.

Agencija je takođe u izvještajnom periodu inicirala izmjene Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja (SSP).

Pored navedenog, Agencija je, saglasno članu 6 stav 1 tačka 10 Zakona o vazdušnom saobraćaju, kojim je propisano da donosi akte kojima se nalaže preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja, nadležna za donošenje sigurnosnih akata, i to: Sigurnosnih direktiva (*Safety directive*), Sigurnosnih naloga (*Safety order*) i Sigurnosnih informacija (*Safety information*).

Sigurnosna direktiva (*Safety Directive*) je akt koji se donosi u cilju hitnog rješavanja problema koji mogu imati uticaja na očuvanje zahtijevanog nivoa sigurnosti. Cilj donošenja sigurnosne direktive je djelovanje u cilju hitnog otklanjanja ili ublažavanja rizika u odnosu na uočenu opasnost. Konstatovanje ovih opasnosti može biti rezultat preliminarog istraživanja nesreća ili ozbiljnih nezgoda, nezgoda, kao i nalaza inspekcija i provjera sigurnosti. Konstatovanje određene opasnosti može biti i rezultat analize informacija vezanih za sigurnost iz bilo kog drugog pouzdanog izvora. Može se odnositi na pojedine vazduhoplovne subjekte ili na pojedine funkcionalne sisteme (ovdje se misli da sigurnosna direktiva može da bude obavezujuća npr. samo za Aerodrom Tivat, a ne mora za sve aerodrome u Crnoj Gori). O izdavanju sigurnosne direktive obavještava se EASA, Evropska komisija, kao i druge nadležne vlasti kojih se ona tiče, naročito one uključene u sigurnosni nadzor funkcionalnog sistema (u skladu sa Uredbom (EU) br. 216/2008).

U izvještajnom periodu, Agencija je donijela sljedeću Sigurnosnu direktivu:

Sigurnosna direktiva 2019-01 – Ograničavanje operacija vazduhoplovima Boeing 737-8 „MAX“ i Boeing 737-9 „MAX“ usljed nesreće sa smrtnim ishodom u Etiopiji 10. marta 2019. godine (Revizija 0, objavljeno 13. marta 2019. godine)

Sigurnosni nalog (*Safety Order*) je akt koji se donosi u cilju održavanja zahtijevanog nivoa sigurnosti, kao privremeno rješenje u slučajevima kada ne postoji zakonski osnov za donošenje odgovarajućeg podzakonskog propisa ili ne postoji odgovarajući podzakonski propis, a važi do donošenja podzakonskog propisa kojim se definiše djelovanje vazduhoplovnih subjekata. Obavezujući je za sve vazduhoplovne subjekte, odnosno ne može se primijeniti na pojedinačne funkcionalne sisteme (ovdje se misli da sigurnosni nalog ne može da se odnosi npr. samo na Aerodrom Tivat, već na sve aerodrome u Crnoj Gori).

Agencija je u 2019. godini donijela četiri Sigurnosna naloga i to:

Sigurnosni nalog 2016/001 – Utvrđivanje uslova i načina postavljanja, označavanja i održavanja vazduhoplovnih prepreka koje se nalaze van područja ograničenja prepreka aerodroma (Revizija 1, objavljeno 06. novembra 2019.)

Sigurnosni nalog 2017/001 – Uslovi za upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova i vazduhoplovnih modela u oblastima CTR Podgorica i CTR Tivat (Revizija 2, objavljeno 26. novembra 2019.)

Sigurnosni nalog 2017/002 – Implementacija Naloga za plovidbenost za proizvode, djelove i uređaje projektovane u državama koje nisu članice EASA-e (Revizija 1, objavljeno 10. jula 2019.)

Sigurnosni nalog 2019/001 – Uslovi za uspostavljanje, održavanje i rad službi za traganje i spašavanje na teritoriji Crne Gore i iznad otvorenog mora, kao i koordinaciju takvih službi između država (Revizija 0, objavljeno 17. januara 2019.)

U navedenom periodu donijeta je jedna Sigurnosna informacija:

Sigurnosna informacija 2014/001 – Sigurnosni bilteni Evropske Agencije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (Revizija 1, objavljeno 19. juna 2019.)

Donijetim sigurnosnim aktima obezbjeđuje se efikasno reagovanje u određenim situacijama, nastalim usljed eventualnog nedostatka propisa ili nedovoljne preciznosti njegovih odredbi, što bi moglo imati uticaj na sigurnost vazdušnog saobraćaja.

Druga značajna novina propisana Zakonom o vazdušnom saobraćaju je prenošenje ovlašćenja Agenciji u pogledu vršenja inspeksijskog nadzora.

Odredbama Zakona o inspeksijskom nadzoru („Službeni list RCG“, br. 39/03 i „Službeni list CG“, br. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15 i 52/16) propisano je da inspeksijski nadzor u oblasti vazdušnog saobraćaja vrši nezavisno pravno lice koje vrši javna ovlašćenja u ovoj oblasti, u skladu sa ovim zakonom i posebnim zakonom, odnosno Agencija.

Na ovaj način poslovi inspeksijskog nadzora u oblasti vazdušnog saobraćaja prenijeti su Agenciji, a istovremeno je izvršeno usaglašavanje sa evropskom regulativom koja propisuje da inspeksijski nadzor u vazdušnom saobraćaju vrši nacionalna vazduhoplovna vlast. Naime, odredbom člana 2 stav 2 Regulative (EZ) br. 550/2004 Evropskog Parlamenta i Savjeta, od 10. marta 2004. godine o pružanju usluga vazdušne plovidbe u Jedinstvenom evropskom nebu, koja je preuzeta u pravni sistem Crne Gore Pravilnikom o pružanju usluga u vazdušnoj plovidbi u Jedinstvenom evropskom nebu i poboljšanju efikasnosti i održivosti evropskog vazduhoplovnog istema („Službeni list CG“, broj 22/13), propisano je da poslove inspeksijskog nadzora nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem i nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi vrši nacionalni nadzorni organ, a to je, saglasno članu 6 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju, Agencija.

U izvještajnom periodu, inspektori za vazdušni saobraćaj izvršili su značajan broj inspeksijskih nadzora i, na osnovu utvrđenog činjeničnog stanja, preduzeli upravne i druge zakonom propisane mjere i radnje. O izvršenim inspeksijskim nadzorima opširnije je rečeno u poglavlju u kojem je pojedinačno prikazan rad organizacionih jedinica Agencije (Poglavlje VI).

Inspektori su u ovom periodu, u skladu sa zaključcima Vlade, pretežno izricali prekršajne naloge, odnosno novčano kažnjavali prekršioce za učinjene prekršaje. Svi prekršajni nalozi, izrečeni u izvještajnom periodu su uglavnom naplaćeni, dobrovoljno ili prinudnim putem, u skladu sa odredbama Zakona o prekršajima.

Na ovaj način, potpuno je uspostavljena funkcija inspekcijskog nadzora u civilnom vazduhoplovstvu.

***

Uz ovaj Izvještaj o radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2019. godinu, u skladu sa Zakonom o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru, Vladi Crne Gore, kao osnivaču Agencije, dostaviće se i Izvještaj o aktivnostima na sprovođenju i unaprijeđenju upravljanja i kontrola u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo za 2019. godinu, koji sadrži preduzete mjere i aktivnosti za sprovođenje i unapređenje sistema unutrašnje kontrole u Agenciji za navedeni period.

ICAO ICVM kontrolna posjeta Crnoj Gori

Najzahtjevnija moguća kontrolna posjeta koja postoji u civilnom vazduhoplovstvu, od strane Međunarodne organizacija za civilno vazduhoplovstvo (*International Civil Aviation Organization – ICAO*) u domenu sigurnosti, sprovedena je u Crnoj Gori u periodu 22-29. januara 2019. godine, u okviru globalnog Jedinštenog programa provjere sigurnosnog nadzora (*Universal Safety Oversight Audit Programme – USOAP*), koji je vremenom prerastao u Pristup stalnog praćenja (*Continuous Monitoring Approach – CMA*), u vidu Koordinisane misije validacije (ICVM). Cilj kontrolne posjete je bio procjena stepena usklađenosti Crne Gore sa ICAO standardima i preporučenom praksom (*Standards and Recommended Practices – SARPs*) u oblasti sigurnosti, a koji su sadržani u gotovo svim aneksima Čikaška konvencije, tačnije u 17 od postojećih 19 njenih aneksa.

Crna Gora je veoma brzo nakon formiranja Agencije za civilno vazduhoplovstvo, u maju 2010. godine, prvi i jedini put, bila predmet ICAO USOAP kontrolne posjete. Tada je konstatovano da je nivo efektivne primjene ICAO SARPs (*Effective Implementation – EI*) iznosio 63,7%, što je u tom trenutku, s obzirom na okolnosti, predstavljalo veliki uspjeh ali, istovremeno i prilično skroman rezultat u poređenju sa ostalim državama svijeta. Tokom 2017. i 2018. godine, Agencija je intenzivirala rad na polju usaglašavanja sa obavezama proisteklim iz ICAO SARP. To se najviše odnosi na stalnu interakciju sa ICAO-om putem ICAO Portalu (internet aplikacija), odnosno na sprovođenje postupka samostalnog procjenjivanja usklađenosti sa ICAO SARP (*Self-Assesment*), u odnosu na ICAO Protokol pitanja za svih 8 oblasti u koje je metodološki razvrstana kontrola: LEG, ORG, PEL, OPS, AIR, AIG, ANS i AGA, ažuriranjem odgovora na Protokol pitanja u skladu sa aktuelnim promjenam regulative i njene implementacije, obezbjeđivanjem i dostavljanjem odgovarajućih materijalnih dokaza.

Uz koordinaciju Agencije, subjekti uključeni u ICAO ICVM posjetu bili su: Aerodromi Crne Gore, Montenegro Airlines, Kontrola letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd, Nacionalna komisija za istraživanje nesreća i ozbiljnih nezgoda vazduhoplova, vanrednih događaja koji ugrožavaju bezbjednost željezničkog saobraćaja i pomorskih nezgoda i nesreća, Ministarstvo unutrašnjih poslova – Direktorat za vanredne situacije i Uprava pomorske sigurnosti i upravljanja lukama, kao i Flight Academy Montenegro i Airways Scenic & Charter.

Rezultati kontrolne posjete, dominantno zahvaljujući Agenciji, Agencije pokazali su veliki napredak Crne Gore – nivoi efektivne primjene ICAO SARPs u našoj zemlji značajno je porastao: u oblasti LEG – sa 59,09 % na 100 %; u oblasti ORG – sa 70 % na 100 %; u

oblasti PEL – sa 62,03 % na 100 %; u oblasti OPS – sa 68,6 % na 98,53 %; u oblasti AIR – sa 68,27 % na 99,19 %; u oblasti AIG – sa 49,45 % na 91 %; u oblasti ANS – sa 71,26 % na 96,51 %; i u oblasti AGA – sa 62,86 % na 62,33 %.

Zvaničan procenat efikasnosti Crne Gore u oblasti civilnog vazduhoplovstva potvrđen od strane ICAO nakon ove provjere je **87,99%**, što je ogroman napredak u poređenju sa rezultatom iz 2010. godine (64,71%). U tom trenutku, početkom 2019. godine, to je predstavljalo visoko 29. mjesto na svjetskom nivou (od ukupno 191 država članica ICAO), odnosno 12. mjesto u EUR/NAT ICAO regionu (od ukupno 56 država članica), a 1. mjesto u regionu.

Takav rezultat predstavljao je razlog za dobijanje prestižnog Certifikata na poslednjoj sjednici Generalne skupštine Međunarodne organizacije za civilno vazduhoplovstvo (ICAO) održanoj u septembru i oktobru 2019. godina u Montrealu, čime je Crna Gora dobila priznanje za zapažene rezultate u posvećenosti i razvoju sigurnosti vazdušnog saobraćaja.

Predsjednik Savjeta ICAO dr Olumuyiwa Benard Aliu uručio je direktoru Agencije u Montrealu plaketu tj. certifikat, u kojem naglašava da ima čast da prizna napore Crne Gore za napredak ostvaren u rješavanju nedostataka nadzora sigurnosti vazdušnog saobraćaja, kao i za njenu aktuelnu posvećenost efektivnoj implementaciji ICAO standarda i preporučenih praksi.

***

U skladu sa obavezama propisanim odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju i obavezama iz Programa rada za 2019. godinu, Agencija je krajem drugog kvartala 2019. godine pripremila Predlog Izvještaja o radu i Predlog Finansijskog izvještaja za 2018. godinu. Savjet Agencije je, saglasno svojim nadležnostima, utvrdio predloge navedenih izvještaja i dostavio ih Vladi na usvajanje.

Vlada Crne Gore je, na sjednici od 25. jula 2019. godine, zaključkom broj: 07-3360 od 01. avgusta 2019. godine, usvojila *Izvještaj o radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2018. godinu i Finansijski izvještaj Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2018. godinu*, sa Izvještajem nezavisnog revizora, kojeg je imenovala Vlada Crne Gore. Usvajajući navedene Izvještaje Vlada Crne Gore je usvojila i zaključke o ostvarenim značajnim rezultatima u radu Agencije i izuzetno pozitivnim finansijskim poslovanju.

U četvrtom kvartalu 2019. godine Agencija je pripremila *Program rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu i Finansijski plan Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu*, koje je Vlada usvojila na sjednici od 26. decembra 2019. godine, zaključkom br. 07-7940 od 16. januara 2020. godine.

U decembru 2019. godine donešen je *Plan javnih nabavki Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu*, koji je objavljen na sajtu Uprave za javne nabavke.

VI PREDUZETE AKTIVNOSTI I MJERE U SPROVOĐENJU NADLEŽNOSTI AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

Sektor za sigurnost vazdušne plovidbe (ANS sektor) obavlja poslove Nacionalnog nadzornog organa (National Supervisory Authority – NSA) koji se odnose na: utvrđivanje

ispunjenosti uslova za pružanje usluga vazdušne plovidbe, izdavanje, odnosno priznavanje certifikata pružaocu usluga u vazdušnoj plovidbi, kontinuirani nadzor i inspeksijski nadzor nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi i nadzor nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem i protokom vazdušnog saobraćaja, usluga vazduhoplovnog informisanja i vazduhoplovne meteorologije, usluga komunikacije, navigacije i nadzora, utvrđivanje ispunjenosti uslova za pružanje usluga traganja i spašavanja, nadzor nad pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi u pogledu otvorenosti i transparentnosti troškova rutnih i terminalnih usluga, politici obračuna naknada, sprovođenju konsultacija sa korisnicima vazdušnog prostora, razvijanju plana obračuna za pružene usluge u vazdušnoj plovidbi koji je u skladu sa EUROCONTROL-ovim Sistemom rutnih naknada i sporazumom sa EUROCONTROL-om, u pogledu terminalnih naknada, kao i ostalim pitanjima u vezi sa utvrđivanjem troškova pružanja usluga u vazdušnoj plovidbi, saradnju sa nadležnim organima Crne Gore koji su zaduženi za realizaciju i obavljanje poslova traganja i spašavanja u civilnom vazduhoplovstvu; saradnju sa međunarodnim organizacijama i učešće u međunarodnim projektima u oblasti traganja i spašavanja u civilnom vazduhoplovstvu.

ANS sektor vrši nadzor u pogledu izrade i sprovođenja procedura i osposobljenosti lica iz operativno komunikacionog centra (OKC) i koordinacionog centra traganja i spašavanja na moru (MRCC) koja učestvuju u traganju i spašavanju vazduhoplova na kopnu i moru u skladu sa međunarodnim propisima, standardima i preporučenom praksom u ovoj oblasti; ispitivanje uticaja buke i emisije štetnih gasova i davanje stručnih mišljenja o uticaju vazduhoplovstva na čovjekovu okolinu u skladu sa ICAO Aneks 16; sprovođenje raznih ispitivanja na aerodromima i analiziranje rezultata; predlaganje mjera za smanjenje uticaja buke i emisija štetnih gasova; učestvovanje u izradi procedura i postupaka za smanjenje buke vazduhoplova i smanjenje emisija štetnih gasova i učestvovanje u međunarodnoj koordinaciji i kooperaciji koja se odnosi na zaštitu čovjekove okoline od uticaja vazduhoplovstva, kao i druge poslove u skladu sa zakonom.

U ANS Sektoru je sistematizovano 19 radnih mjesta, na kojima je trenutno raspoređeno 14 zaposlenih, od kojih je 10 ovlašćenih provjerivača, uključujući rukovodioca sektora koji ima i inspektorska ovlašćenja.

Subjekti nadzora

U nadležnosti ANS sektora Agencije je nadzor nad radom SMATSA doo, kao zajedničkim pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi za Crnu Goru i Republiku Srbiju.

Osnivači SMATSA doo su Vlada Crne Gore i Vlada Republike Srbije.

SMATSA doo je osnovana kao društvo sa ograničenom odgovornošću, sa sjedištem u Beogradu, i posluje u skladu sa odredbama zakona država osnivača kojima se uređuje pravni položaj privrednih društava.

Osnovna djelatnost SMATSA doo je pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi u vazdušnim prostorima i na aerodromima Crne Gore i Republike Srbije, vazdušnom prostoru iznad dijela Jadranskog mora i iznad teritorijalnih voda država osnivača, do granica utvrđenih međunarodnim ugovorima, kao i u vazdušnom prostoru drugih država koje su SMATSA doo povjerile poslove pružanja usluga na osnovu međunarodnih ugovora do decembra 2019. godine.

U organizacionom smislu, u crnogorskom vazдушnom prostoru SMATSA doo pruža usluge u vazdušnoj plovidbi iz svoje dvije organizacione jedinice, i to:

- između nivoa leta FL145 i FL660 uslugu kontrole letenja pruža Centar kontrole letenja Beograd, lociran u Beogradu,
- iznad terena do nivoa leta FL145 uslugu kontrole letenja pruža Terminalna kontrola letenja Podgorica, koja obuhvata dvije operativno-organizacione cjeline i to: Aerodromsku kontrolu letenja Podgorica i Aerodromsku kontrolu letenja Tivat.

Osnovnu djelatnost SMATSA doo predstavlja pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi (*Air Navigation Services – ANS*), koje obuhvataju:

- upravljanje vazдушnim saobraćajem (*Air Traffic Management – ATM*), kroz:
  - pružanje usluga u vazдушnom saobraćaju (*Air traffic Services – ATS*), odnosno:
    - pružanje usluge kontrole letenja (*Air Traffic Control – ATC*), i to:
      - aerodromske,
      - prilazne,
      - oblasne,
    - pružanje usluga letnih informacija (*Flight Information Service – FIS*),
    - pružanje usluge uzbunjivanja (*Alerting Services – ALRS*),
    - pružanje savjetodavnih usluga (*Advisory Services – ADVS*),
  - upravljanje vazдушnim prostorom (*Airspace Management – ASM*),
  - upravljanje protokom vazdušnog saobraćaja (*Air Traffic Flow Management – ATFM*),
- usluge komunikacija, navigacije i nadzora (*Communication, Navigation and Surveillance – CNS*),
- usluge vazduhoplovnog informisanja (*Aeronautical Information Services – AIS*),
- usluge vazduhoplovne meteorologije (*Aeronautical Meteorological Services – MET*).

Za navedene usluge, Direktorat civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije (u daljem tekstu: Direktorat) sertifikovao je SMATSA doo u maju 2010. godine. Kasnijim revidiranjima sertifikata izdat je novi tokom oktobra 2012. godine, koji je Agencija *Rješenjem o priznavanju sertifikata pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi* priznala u julu 2013. godine.

Osim usluga u vazdušnoj plovidbi, SMATSA doo obavlja i sljedeće djelatnosti:

- kalibraža zemaljskih radionavigacionih sredstava (ZRNS) iz vazduha,
- obuka osoblja pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi,
- izrada navigacionih postupaka,
- izrada vazduhoplovnih karata.

Kao pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi, SMATSA doo je nezavisna od regulatornih i nadzornih organa i svoja interna akta donosi u skladu sa važećim zakonskim propisima Crne Gore i Republike Srbije.

ANS sektor Agencije vrši nadzor i u pogledu izrade i sprovođenja procedura i osposobljenosti lica iz operativno komunikacionog centra 112 (OKC 112) i koordinacionog

centra traganja i spašavanja na moru (MRCC) koja učestvuju u traganju i spašavanju vazduhoplova na kopnu i moru u skladu sa međunarodnim propisima, standardima i preporučenom praksom u ovoj oblasti.

Aktivnosti iz regulatornog domena

Pored doprinosa u pripremi za donošenje podzakonskih akata koji su navedeni u poglavlju V, u toku 2019. godine ANS sektor je pripremio i tri pravilnika koja su objavljena u „Službenom listu Crne Gore“ na samom početku 2020. godine – Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu identifikacije vazduhoplova, karakteristikama i interoperabilnosti sistema za nadzor za jedinstveno evropsko nebo (kojom je preuzeta Uredba Komisije (EU) br. 2017/386), Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu postupanja sa planovima leta u pretpoletnoj fazi (kojom je preuzeta Uredba Komisije br. 1033/2006) i Pravilnik o zahtjevima za korišćenje vazdušnog prostora i operativnim procedurama za navigaciju zasnovanu na performansama vazduhoplova (PBN) (kojim je preuzeta Uredba Komisije br. 2018/1048).

Tokom izvještajnog perioda ANS sektor je izradio i dva uputstva – Uputstvo za primjenu Pravilnika o upravljanju kapacitetom i protokom vazdušnog saobraćaja i Uputstvo za upravljanje krizom na mreži.

Dodatno, u toku 2019. godine ANS sektor je započeo sa pripremanjem osnova 16 podzakonskih propisa i akata, čije se usvajanje očekuje u toku 2020. godine, a kojima će se preuzeti desetak uredbi EU.

Obuke

U toku 2019. godine, posebna pažnja posvećena je obukama zaposlenih, koji su pohađali i/ili polagali sljedeće kurseve i učestvovali u sljedećim radionicama: Management and Oversight of Changes; Overview of Regulation 2017/373; Obnova znanja iz tehnika nadzora; Obnova znanja vezana za ljudski faktor u vazduhoplovstvu; Obuka o Međunarodnoj organizaciji civilnog vazduhoplovstva, Čikaškoj konvenciji, ICAO aneksima i ICAO dokumentima br.9734 I 8335; ICAO radionica vezana za traganje i spašavanje; Obnova znanja SERA (923/2012 i 2016/1185); Radionica na temu “Vazduhoplovna meteorologija”; Radionica na temu: “Prognoza opasne konvekcije”; Workshop on Meteorological Staff assessment tool; Workshop on the Implementation of Commission Implementing Regulation EU 2015/340; AIM to SWIM new CONOPS; IPADE Airspace Design for terminal area optimization; Training Course provided by JRCC Larnaca for Search And Rescue Managers; Workshop on Control of Obstacles around Aerodromes and Visual Aids for Denoting Obstacles; ICAO EUR/NAT Workshop on the Conversion of Language Endorsment for Licensing Purposes; Safety Oversight/Implementation of safety Occurrence Reporting and Assessment; Search and Rescue Managers; Secondment on the enhancement of internal capacities as well as internal processes for ATCO licensing, certification of training organization, approval of training programs and plans, approval of necessary procedure for assessment of ATCOs competences and development of oversight programme; Secondment on the enhancement of internal processes for the approval of PBN operations in Montenegro with possible ease administrative process for the aviation industry to be followed; Secondment on Network Manager Radio Frequency Function.

Inspekcijski nadzor

Poslovi inspekcijskog nadzora koji se odnose na pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi obuhvataju nadzor nad primjenom propisa o uslovima koje mora ispunjavati pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi, tehničkim sistemima i objektima značajnim za sigurnost vazdušnog saobraćaja i to u pogledu ispravnosti, održavanja i pravilnog rada tehničkih sistema, načinu izvršenja operativnih usluga u vazdušnom saobraćaju, usluga komunikacije, navigacije i nadzora, usluga vazduhoplovnog informisanja i usluga vazduhoplovne meteorologije, kao i primjene propisanih postupaka, preporučene prakse i međunarodnih standarda.

U toku 2019. godine izvršeno je jedanaest (11) inspekcijskih nadzora sprovedenih nad pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi i to u Tivtu četiri, u Podgorici pet i po jedna lokacijama Letilište „Čemovsko polje“ i Letilište „Kapino polje“

Tokom vršenja inspekcijskih nadzora, subjektima nadzora je ukazano na utvrđene nedostatke i nepravilnosti, ukoliko su konstatovane, i preduzete su mjere kojima se nalaže otklanjanje nepravilnosti.

Periodične provjere (Audit)

Cilj periodične provjere je da se utvrdi da li je pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi – imalac sertifikata, usaglašen, prije svega, sa Zajedničkim zahtjevima (opštim i posebnim) za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi, u skladu sa Pravilnikom o zajedničkim zahtjevima, sigurnosnom nadzoru nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem i uslugama u vazdušnoj plovidbi i sistemu za obezbjeđivanje sigurnosti softvera kao i sa drugim sigurnosno regulatornim zahtjevima koji proističu iz Zakona o vazdušnom saobraćaju i na osnovu njega donijetih podzakonskih akata, kao i preuzetih uredbi Evropske unije.

Sprovođenje redovnih periodičnih provjera zasnovano je na realizaciji godišnjeg programa i plana provjera pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi, koji je sastavni dio ANS Priručnika. Prilikom izrade godišnjeg programa i plana provjera, uzimaju se u obzir:

- dugoročni program i plan nadzora koji se odnosi na nadzor kontinuirane usaglašenosti sa Zajedničkim zahtjevima,
- aktivnosti praćenja (follow-up activities) sa ciljem verifikacije primjene korektivnih mjera za neusaglašenosti utvrđene tokom prethodnih provjera,
- aktivnosti u vezi sa nadzorom nad uvođenjem promjena u funkcionalni sistem pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi,
- rezultati analiza sigurnosnih indikatora sa ciljem utvrđivanja oblasti na koje se mora obratiti posebna pažnja prilikom kontinuiranog praćenja usaglašenosti sa sigurnosnim regulatornim zahtjevima.

Pored navedenog, zaposleni ANS Sektora analiziraju sve izvještaje o provjerama, sa ciljem utvrđivanja novih trendova, u cilju utvrđivanja da li su korektivne mjere sprovedene, da li pojedine neusaglašenosti mogu imati šire posljedice po sigurnost, da li postoje oblasti koje zahtijevaju pažljivije razmatranje, da li su potrebne izmjene ili poboljšanja nekih procedura provjere, da li su iskustva proizašla iz provjera za tu godinu prenijeta svim provjerivačima i ostalim zainteresovanim stranama.

U skladu sa članom 15 Uredbe (EU) br. 1034/2011 koja je preuzeta Pravilnikom, Agencija nakon sprovedene provjere dostavlja konačan izvještaj i nalaže pružaocu usluga da predloži korektivne mjere kojima se otklanjaju neusaglašenosti sa Zajedničkim zahtjevima i drugim sigurnosno regulatornim zahtjevima, zajedno sa rokovima za njihovo sprovođenje.

Subjekti nadzora ANS sektora su po nalogu Agencije, uredno dostavljali predloge korektivnih mjera. Procjenu adekvatnosti predloženih korektivnih mjera i rokova za njihovo sprovođenje obavlja tim za provjeru, koji je formiran Rješenjem direktora Agencije, o čemu se potom obavještava subjekat nadzora.

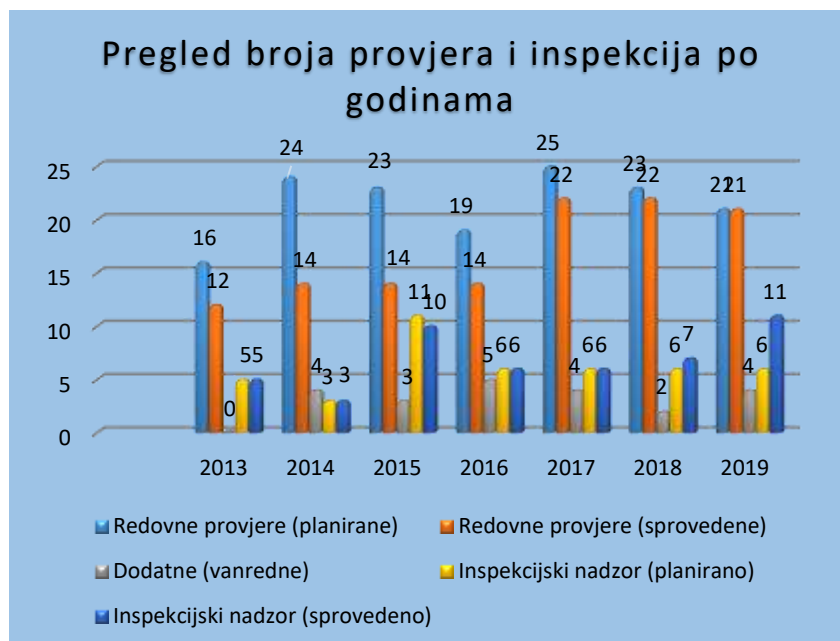
Provjere i inspekcije u 2019. godini

U skladu sa usvojenim Planom inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2019. godinu, broj 01/2-2855/1-18 od 28.12.2018. godine i Godišnjim programom i planom periodičnih provjera pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi za 2019. godinu, ANS-PLN-001, verzija 1.0 od 28.12.2018. godine, broj planiranih provjera, inspekcija i sprovedenih provjera prikazan je u Tabeli 1.

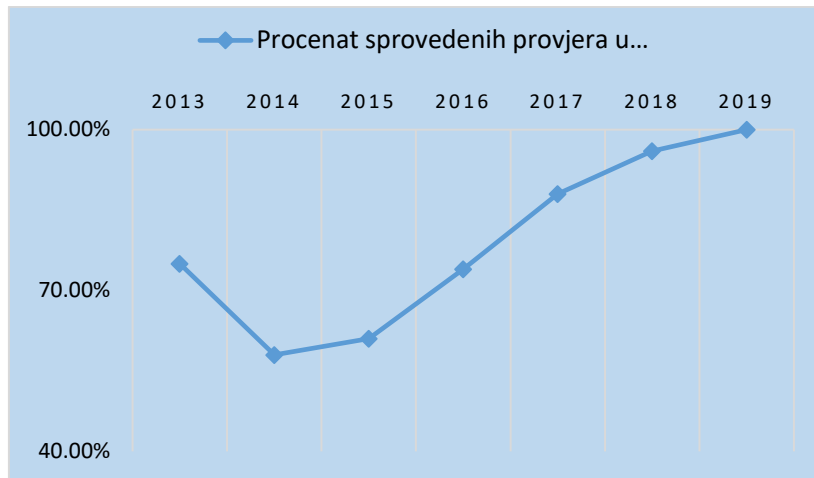
Tip provjere	Planirano	Sprovedeno
Redovne	21	21
Dodatne (vanredne)		4
Inspekcije	6	11

Tabela 1 – Planirane i sprovedene provjere u 2019. godini

Prema modelu kojim se procjenjuje vrijeme provedeno u aktivnostima nadzora, razvijenom od strane specijalista u ANS sektoru, može se zaključiti da je ovlašćeni provjerivač u ANS sektoru okvirno proveo 94 radna dana u aktivnostima u vezi sa vršenjem nadzora. Na nivou ANS sektora, zaključuje se da je približno 70 radnih dana bilo posvećeno aktivnostima nadzora odnosno da je 30.68% radnih dana u toku 2019. godine bilo utrošeno na aktivnosti nadzora.

Grafik 1 – Pregled broja provjera i inspekcija po godinama

Grafik 2 – Nivo realizovanih provjera u odnosu na plan

Na osnovu grafičkog prikaza se može izvesti zaključak da se bilježi trend rasta nivoa realizacije plana iz godine u godinu. Prikazani grafik predstavlja realizaciju plana koja se tumači stalnim poboljšanjem mehanizma planiranja, ali i objedinjavanjem pojedinačno planiranih provjera. Sve provjere iz Plana inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2019. godinu, su sprovedene i konstatuje se da je dovoljan broj provjera sproveden kako bi se tokom dvogodišnjeg perioda provjerila usaglašenost pružaoca usluga sa primjenljivim sigurnosnim regulatornim zahtjevima u svim relevantnim oblastima funkcionalnog sistema, čime se ispunjava zahtjev iz člana 7 stava 3 tačke (d) Uredbe (EU) br. 1034/2011 koja je sastavni dio Pravilnika.

Dodatne provjere u 2019. godini

Pored redovnih periodičnih provjera, Agencija sprovodi i dodatne periodične provjere i to:

- provjere po potrebi (Ad-hoc Audits):
  - provjere po izvještajima o događajima,
  - provjere u slučaju da pružalac usluga u vazdušnoj plovitbi ne izvrši prihvaćene korektivne mjere,
  - provjere izvršenja sigurnosnih direktiva (*Safety Directive*),
- specijalne provjere:
  - provjera značajnih promjena u funkcionalnom sistemu pružaoca usluga u vazdušnoj plovitbi.

U toku 2019. godine ukazala se potreba za sprovođenjem 4 dodatne periodične provjere.

Nadzor nad uvođenjem promjena u funkcionalni sistem

Odredbom člana 114 stav 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da je pružalac usluga u vazdušnoj plovitbi dužan da obavijesti Agenciju o planiranim promjenama koje uvodi u funkcionalne sisteme. Nova verzija Protokola o aktivnostima u vezi sa promjenama u funkcionalnom sistemu v. 5.0 je potpisana 25.11.2019. godine, nakon više mjeseci usaglašavanja teksta dokumenta između predstavnika Direktorata, Agencije i SMATSA doo. Ovim Protokolom su utvrđene usaglašene aktivnosti Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije, Agencije za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore i Kontrole letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd u cilju stvaranja uslova za jasno, nedvosmisleno i

transparentno izvršavanje svih obaveza i uzajamno obavezujućih postupaka u vezi promjena u funkcionalnom sistemu.

Promjena u funkcionalnom sistemu predstavlja postupak koji se sprovodi u cilju poboljšanja/održavanja sistema u skladu sa internim (nova oprema ili procedure) ili eksternim (promjene u regulatornom okruženju) potrebama i zahtjevima, a sa krajnjim ciljem održanja ili unapređenja sigurnosti i kvaliteta u pružanju usluga u vazdušnoj plovidbi.

Po prijemu sigurnosne argumentacije, koju dostavlja imalac certifikata za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi, primljena dokumentacija se analizira i procjenjuje. Analiza sigurnosne argumentacije obuhvata razmatranje utvrđenih opasnosti, sigurnosnih ciljeva, zahtjeva i ostalih sigurnosnih elemenata koji su vezani za promjenu i sadržani u dokumentaciji, razmatranje usaglašenosti sa zahtjevima za sigurno korišćenje tehničke opreme i sistema i utvrđivanje da li postoje dodatni sigurnosni elementi koji su vezani za primjenu promjene. Procjena sigurnosne argumentacije uključuje ocjenu identifikovanih opasnosti, dosljednosti pri klasifikaciji stepena ozbiljnosti identifikovane opasnosti, adekvatnosti sigurnosnih ciljeva i adekvatnosti dokaza kojim se potkrepljuje da sigurnosni ciljevi ispunjavaju sigurnosne regulatorne zahtjeve.

ANS sektor vrši analizu i procjenu dostavljene sigurnosne argumentacije i nakon toga dostavlja odgovarajući odgovor SMATSA doo, za svaku od prethodno navedenih promjena u funkcionalnom sistemu SMATSA doo. Nakon sprovedene analize obavještenja o promjeni i dostavljene sigurnosne argumentacije odlučeno je da 6 promjena (od 15 prijavljenih) u 2019. godini bude predmet nadzora nad promjenom i za koje Agencija izdaje rješenje o odobravanju promjene.

Učestale promjene u funkcionalnom sistemu podrazumijevaju promjene koje su usaglašene/definisane između SMATSA doo, DCV i ACV. Učestalim promjenama u funkcionalnom sistemu smatraju se:

- promjene koje su bazirane na iskustvu u implementaciji, za koje su opasnosti prepoznate u okviru prethodno sprovedene promjene i koje osim prepoznatih ne donose nove opasnosti,
- promjene koje nemaju uticaja na sigurnost (SC5), ne uvode nove funkcionalnosti u operativni rad i ne zahtijevaju obuku operativnog osoblja.

Broj dostavljenih učestalih promjena u 2019. godini je 122

Kalibraža iz vazduha

Kalibraža iz vazduha je provjera kojom se vrši: mjerenje, utvrđivanje usklađenosti rezultata mjerenja sa zadatim specifikacijama i dovođenje parametara u okvire zadatih specifikacija za opremu koja se kalibriše. Kalibražom iz vazduha vrši se provjera zemaljskih navigacionih i nadzornih sistema, vazduhoplovnih telekomunikacija i opreme za svjetlosnu signalizaciju na aerodromima, sa ciljem da parametri navedenih sistema zadovolje zahtjeve za eksploataciju. Kalibraža iz vazduha može biti periodična ili pred uvođenje nove opreme u rad. U cilju praćenja i održavanja pouzdanosti rada tehničkih sistema u operativnoj upotrebi, SMATSA doo kao organizacija ovlaštena za pružanje usluga kalibraže iz vazduha, po unaprijed utvrđenim rokovima, redovno održava i kalibriše sisteme i uređaje.

***

U nastavku je kratak opis projekata i ostalih aktivnosti na kojima su tokom 2019. godine učestvovali zaposleni u ANS sektoru.

Tehnička saradnja u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi i plan zajedničkih aktivnosti Agencije za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore i Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije

Tokom 2019. godine su sprovedene brojne aktivnosti u cilju unapređenja saradnje Direktorata i Agencije. Imajući u vidu uspješnost i efikasnost dosadašnjeg zajedničkog vršenja nadzora nad zajedničkim pružaoцем usluga u vazdušnoj plovidbi, kao i odredbe Sporazuma o saradnji u oblasti vazdušnog saobraćaja između Vlade Republike Srbije i Vlade Crne Gore, potpisanog 3. februara 2012. godine u Beogradu, kojim je utvrđeno da će strane stvarati uslove za potpisivanje odgovarajućih tehničkih sporazuma dvije vazduhoplovne vlasti, čime će omogućiti Direktoratu i Agenciji unapređenje postojeće saradnje iz domena svojih nadležnosti, 26.06.2019. godine direktori Agencije i Direktorata potpisali su Sporazum o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi (u nastavku teksta: Sporazum). Stupanjem na snagu ovog sporazuma prestao je da važi Memorandum o razumijevanju iz novembra 2015. godine i ostvareno je značajno unapređenje saradnje potpisnica u kompletnoj ATM/ANS oblasti, a posebno u vršenju zajedničkog nadzora nad radom Kontrole letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd (u nastavku teksta: SMATSA doo) u oblasti osposobljavanja kontrolora letenja, koja nije bila predviđena odredbama Memoranduma o razumijevanju.

Direktorat i Agencija su potom, na osnovu člana 1 stav 8 Sporazuma, potpisali i Proceduru o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi, koja se primjenjuje od 26.08.2019. godine. Ovom procedurom detaljnije su propisani postupci izrade i usaglašavanja godišnjih programa i planova periodičnih provjera, sprovođenja zajedničkih provjera iz predmeta Sporazuma, razmjene podataka iz evidencija sprovedenih provjera, saradnje prilikom razmatranja dokumentacije i procedura pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi i odlučivanja o njihovom odobravanju, saradnje prilikom analiziranja dostavljene sigurnosne argumentacije prije uvođenja promjena u funkcionalni sistem i odlučivanja o prihvatanju planirane promjene, izrade zajedničkog AST izvještaja i dr.

Tokom 2019. godine, Direktorat i Agencija su takođe izvršili i 6 zajedničkih nadzora u SMATSA doo, i to:

- nadzor nad primjenom transponovane EU Reg 923/2012 – sproveden 24.04.2019. godine;
- nadzor u oblasti navigacionih postupaka (PANS-OPS) – sproveden 17-18.06.2019. godine;
- zajednička provjera transponovane EU Reg 2015/340 – sprovedena 27.09.2019. godine;
- zajednička provjera funkcija ASM/ATFCM – sprovedena 12.11.2019. godine;
- zajednička provera pružanja usluga ATS/AIS/CNS/MET kao i regulativa 376/2014 i 2018/1018– sprovedena u periodu 18-21.11.2019. godine;
- dodatna zajednička provjera po promjeni u funkcionalnom sistemu BHATM2 (ATM.PBA.149) – sprovedena 15.11.2019. godine.

Navedene provjere su sprovedene u korektnoj i kooperativnoj atmosferi i u skladu sa odredbama Procedure o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi i internim procedurama Direktorata i Agencije.

Tokom 2019. godine provjerivači Direktorata i nadzornici Agencije su redovno saradivali i u sklopu nadzora nad promjenama u funkcionalno sistemu koje je uvodila SMATSA, poput faze 2 BHATM projekta (prestanak pružanja usluga SMATSA u vazdušnom prostoru BiH), unapređenja TopSky ATC sistema – Step 1.2, i dr.

Kako Direktorat i Agencija zajednički saraduju sa EUROCONTROL-om na Support to State projektu, održano je više zajedničkih sastanaka sa predstavnicima te organizacije i dogovoreno je obostrano učešće na radionicama koje EUROCONTROL organizuje u Srbiji ili Crnoj Gori. Usaglašavanje planiranih aktivnosti i rezultati ostvarene saradnje se razmatraju dva puta godišnje na sastancima sa EUROCONTROL u Beogradu i Podgorici, a u sklopu ovog programa organizovane su sljedeće obuke i radionice sa učešćem kolega iz obje vazduhoplovne vlasti: radionica FUA ASM Level 2 u Podgorici; uspostavljanje vojnih vazduhoplovnih vlasti MAA u Beogradu; OAT ATCO licenciranje u Beogradu; uredba 2018/1139 u Beogradu.

Pored navedenih, organizovane su i druge obuke i radionice u kojima su učestvovali predstavnici obje vazduhoplovne vlasti, u samostalnoj organizaciji ili uz podršku TAIEX-a: Obuka u oblasti kartografije u Podgorici; Radionica Just Culture u Podgorici; Radionica nadzora nad preprekama u okolini aerodroma i PANS-OPS u Podgorici.

U skladu sa Sporazumom i zajedničkom procedurom, u toku decembra mjeseca usaglašen je predlog Godišnjeg programa i plana periodičnih provjera nad SMATSA doo za 2020. godinu. Ovim dokumentom planirano je sprovođenje četiri zajedničke provjere u CKL Beograd i drugim centralizovanim jedinicama SMATSA doo (provjera usaglašenosti sa zahtjevima za obuku kontrolora letenja, ASM/ATFCM provjera, provjera po ATS/AIS/CNS/MET/376 i CNS/DPS provjera.

TOP SKY Step 1.2

Strategijom poslovanja SMATSA doo, planirano je da se unaprijedi glavni operativni ATM sistem – TopSky ATC sistem implementacijom novih funkcionalnosti. U skladu sa Planom upravljanja Programom modernizacije kontrole letenja – SUSAN (SMATSA Upgrade of System for Air Navigation), predviđeno je da se unapređenje TopSky ATC sistem izvrši kroz tri faze, i to:

- korak 1 faza 1: unapređenje softvera FAMUS TopSky-ATC sistema,
- korak 1 faza 2: unapređenje hardvera i softvera FAMUS TopSky-ATC sistem sa proširenjem sistema, i
- korak 2: unapređenje funkcionalnosti Data Processing System (DPS) u okviru TopSky-ATC sistema, kojima se obezbjeđuju sve SESAR funkcionalnosti zahtijevane regulativama Evropske Komisije.

Zajednički tim nadzornika Agencije i Direktorata je utvrdio da će uvođenje promjene u funkcionalni sistem biti predmet vršenja nadzora nad promjenom u funkcionalnom sistemu i da će njime ispred Agencije i Direktorata rukovoditi Agencija, o čemu je SMATSA doo blagovremeno obaviještena.

Unapređenje TopSky-ATC sistema u okviru projekta Step 1 Phase 2.1 (Step 1.2.1) obuhvatilo je unapređenje hardvera i softvera operativnog sistema (ONL rig), test sistema (BETT rig) TopSky-ATC PREOJT simulatora (BETR rig), implementaciju dodatnog test sistema kao i implementaciju sistema na novim lokacijama AKL Niš, AKL Tivat, AKL Batajnica i AKL Kraljevo. Ovo unapređenje može se podijeliti na softversko (implementacije šest (6) novih funkcionalnosti – ECP) i hardversko unapređenje (proširenje postojećih platformi: Operativne ATM platforme (ONL) i Test ATM platforme (BETT) sa zamjenom svih hardverskih komponenti i obezbjeđivanjem nove telekomunikacione infrastrukture (LAN i WAN segmenti).

Hardversko i softversko unapređenje TopSky-ATC sistema u okviru Step 1.2.1 projekta SUSAN programa sastojalo se od implementacije sledećih platformi:

- Operativne platforme, koja se odnosi na instalaciju i integraciju TopSky-ATC ONL platforme sa sledećim cjelinama (rig-ovi): BEOL, PGOL, KROL, NIOL i TVOL;
- Test platforma 1, koja se odnosi na instalaciju i integraciju TopSky-ATC Test 1 platforme (BET1 rig).

Funkcionalnosti unapređenja glavnog ATM sistema – TopSky FAMUS su sprovedene kroz sledeće aktivnosti:

- Proširenje postojećih konzola operativnog sistema (ONL rig) uključujući konzolu u AKL Podgorica,
- Zamjena postojećeg hardvera operativnog sistema (ONL rig) u tehničkim i operativnim salama: CKL Beograd, staroj zgradi AKL Beograd i AKL Podgorica (uključujući pozicije u TMA sali i na tornju),
- Instalacije nove opreme TopSky-ATC ONL sistema na novim lokacijama (AKL Batajnica, AKL Kraljevo, AKL Niš i AKL Tivat),
- Zamjenu operativnog sistema Thalix 10 sa novim Thalix 12 i zamjenu softvera sistema za nadzor OASYS RCMS, uz dodavanje NMS softvera za upravljanje mrežnom konfiguracijom,
- Zamjenu postojećeg hardvera test sistema (BET 1) uključujući pozicije u u Replay room, uz dodavanje Remote Test kontrolorske pozicije,
- Dodavanje ground-ground rutera za povezivanje TopSky-ATC sistema sa ATN mrežom provajdera VDL usluga, za potrebe realizacije data link servisa.

Unapređenje TopSky-ATC sistem, nakon implementacije projekta Step 1.2.1, obuhvatalo je niz novih funkcionalnosti.

U skladu sa odredbama Ugovora o nabavci unapređenja hardvera i softvera FAMUS TopSky-ATC sistema sa proširenjem sistema, Korak 1, Faza 2 (projekat SUSAN Step 1.2.1) i planom aktivnosti za sprovođenje ovog projekta (Project Management Plan) usaglašenim između SMATSA doo i kompanije Thales, sprovedeno je fabričko testiranje sistema (Factory Acceptance Test – FAT), instalacija, integracija, testiranje i prijem sistema na lokaciji (Site Acceptance Test – SAT) i tehnička tranzicija unapređenja sistema za upravljanje vazдушnim saobraćajem u operativnim jedinicama CKL/TKL Beograd, AKL Beograd, AKL Podgorica, AKL Tivat, AKL Batajnica, AKL Kraljevo i AKL Niš.

U cilju koordinacije djelovanja između Agencije i Direktorata, sa jedne strane i SMATSA doo sa druge strane, dogovoren je zajednički plan aktivnosti u procesu uvođenja predmetne promjene u funkcionalni sistem. Shodno zajedničkom planu aktivnosti, koji je zavisio od plana aktivnosti SMATSA doo i ugovorenih aktivnosti SMATSA doo sa proizvođačem TopSky-ATC – Step 1.2 sistema (Thales Air System SAS), Agencija i Direktorat su u nekoliko navrata na licu mjesta izvršili provjere kako relevantne dokumentacije tako i postupaka testiranja novog unaprijeđenog TopSky-ATC sistema.

Pregledom i analizom dostavljene dokazne dokumentacije i provjerom postupaka testiranja unaprijeđenog TopSky-ATC sistema utvrđeno je da su ispunjene sve sledeće pretpostavke navedene u relevantnoj sigurnosnoj dokumentaciji SMATSA doo :

- Svi sistemski elementi: ljudi, procedure, oprema, kao i način kako su implementirani zadovoljavaju svoje sigurnosne zahtjeve,
- Sistem TopSky-ATC na način koji je implementiran zadovoljava svoje sigurnosne ciljeve,
- Sve pretpostavke koje su se koristile za vrijeme procesa sigurnosne procjene su tačne,
- Sistem zadovoljava, sa aspekta sigurnosti, očekivanja korisnika sistema,
- Sistem funkcioniše u okvirima prihvatljivog rizika.

Analizom rezultata procesa testiranja na FAT-u, SAT-u i izvještaja SMATSA doo o internoj validaciji i testovima regresije, dokumentacije sistema i rezultata praćenja sistema utvrđeno je da su svi sigurnosni zahtjevi postavljeni u tenderskoj i projektnoj dokumentaciji ispunjeni.

SMATSA doo je u za to predviđenim rokovima, a u skladu sa dinamikom plana sprovođenja aktivnosti za implementaciju predmetne promjene u funkcionalnom sistemu, dostavila svu zahtijevanu dokumentaciju koja je od strane Agencije i Direktorata zahtijevana da se dostavi do početka perioda operativne i tehničke tranzicije TopSky-ATC sistema.

Planom operativne i tehničke tranzicije TopSky-ATC sistema Step 1.2.1 je predviđen period paralelnog rada postojećeg TopSky-ATC i novog unaprijeđenog TopSky-ATC sistema. U periodu tranzicije, izvršena je operativna validacija novog unaprijeđenog TopSky-ATC sistema, uz istovremeni – paralelni rad i postojećeg TopSky-ATC sistema. Na ovaj način se osiguralo neometano pružanje usluga kontrole letenja, u slučaju bilo kakvih problema sa novim TopSky-ATC sistemom.

Tim za obavljanje dodatne provjere je nakon provjere i razmatranja dostavljene dokumentacije o planiranom uvođenju promjene u funkcionalni sistem, praćenja aktivnosti u vezi sa promjenom i dostavljene sigurnosne argumentacije, kao i na osnovu nadzora predloženih promjena i sprovedenih provjera na lokaciji, konstatovao da su sigurnosna argumentacija i aktivnosti koje su njom predviđene urađene u skladu sa zahtjevima Pravilnika koji propisuju implementaciju promjene u funkcionalnom sistemu, Protokola o aktivnostima u vezi sa promjenama u funkcionalnom sistemu (PTK-CHG-001-ME) i procedurama Priručnika o upravljanju bezbednošću SMATSA doo.

Rješenjem br. 03/1-115/40-18 od 25.04.2019. godine Agencija za civilno vazduhoplovstvo je odobrila Kontrolu letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd uvođenje promjene u funkcionalni sistem – Implementacija hardverskog i softverskog unapređenja TopSky-ATC sistema u sklopu projekta modernizacije – korak 1, faza 2 SUSAN programa, kako je

navedeno u obavještenju o planiranoj promjeni u funkcionalnom sistemu, br. 03/1-115/26-18 od 18.09.2018. godine.

Zamjena radio stanica sistema za govornu komunikaciju zemlja – zemlja ICOM GG u AKL Podgorica

Kontrola letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd (u daljem tekstu: SMATSA doo), je dostavila Obaveštenje o planiranoj zamjeni radio stanica sistema za govornu komunikaciju zemlja – zemlja ICOM GG u AKL Podgorica i Protokol o nivou usluga pružanja radio servisa govorne komunikacije zemlja zemlja.

Imajući u vidu dostavljenu analizu i kompleksnost procesa, s obzirom da se mijenja koncept radio mreže za govornu komunikaciju zemlja zemlja i da je navedena promjena inicirana od preduzeća Aerodromi Crne Gore AD, kao vlasnika radio mreže za govornu komunikaciju zemlja zemlja i da je SMATSA doo odgovorna za snimanje govorne komunikacije i provjeru kvaliteta snimaka ostvarene radio komunikacije, odlučeno je da se vrši nadzor nad uvođenjem promjene, da je promjena predmet odobravanja Agencije za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore i da je potrebno dostavljanje dodatne dokumentacije.

U obrazloženju planirane promjene u funkcionalnom sistemu SMATSA doo navedene su pretpostavke koje se moraju obezbijediti i ispuniti za izvršenje promjene, planirani način testiranja i implementiranja promjene, kojima se obezbjeđuje da proces neće imati negativnog uticaja na sigurnost vazdušnog saobraćaja. Sve aktivnosti po pitanju zamjene radio sistema za govornu komunikaciju zemlja-zemlja ICOM GG u AKL Podgorica su detaljno praćene od strane Agencije.

Izvršena je provjera čujnosti sa karakterističnih tačaka oko PSS-a i nastavilo se sa praćenjem snimanja govorne komunikacije. Kada je verifikovano da nova fiksna stanica može pružiti kvalitet govorne komunikacije koji nije lošiji od postojećeg sistema, izvršiće se zamjena fiksne stanice na civilnom dijelu tornja sa novom.

Sve nove stanice u vlasništvu Aerodroma Crne Gore podešene tako da jedan kanal ostaje u analognom modu, dok su ostali kanali već prepodešeni na digitalni. Na taj način je omogućeno da koegzistiraju postojeća i nova tehnologija, pa je time i prelazak na novi sistema olakšan i sa sobom nosi mnogo manje rizike.

SMATSA doo je u za to predviđenim rokovima, a u skladu sa dinamikom plana sprovođenja aktivnosti za implementaciju predmetne promjene u funkcionalnom sistemu, dostavila svu zahtijevanu dokumentaciju. Izvršena je procjena prihvatljivosti dostavljene sigurnosne argumentacije i utvrđeno je da bi se mogao sprovesti proces uvođenja planirane promjene u funkcionalni sistem SMATSA doo, odnosno da su procesi implementacije promjene izvršeni u skladu sa zahtjevima Pravilnika.

Na osnovu svega navedenog, a u skladu sa zahtjevima Pravilnika i interne procedure ANS-PRO-003, donijeto je Rješenja o odobravanju uvođenja promjene u funkcionalni sistem SMATSA doo – Zamjena radio stanica sistema za govornu komunikaciju zemlja – zemlja ICOM GG u AKL Podgorica.

Uvođenje VoIP protokola u operativnu upotrebu

Programom modernizacije kontrole letenja SUSAN, kroz projekat SMATSA IP komunikaciona mreža je između ostalog predviđena nabavka i implementacija opreme

neophodne za operativnu realizaciju VoIP protokola. Predviđeno je da VoIP protokol koristi *native* IP funkcionalnost u okviru telekomunikacione mreže SMATSA doo koja se takođe uvodi kroz pomenuti projekat.

Predmet promjene kojom se bavi dostavljena sigurnosna analiza je početak prenosa govora korišćenjem IP protokola, odnosno uvođenje Voice over IP (VoIP) protokola u operativnu upotrebu. Razlozi za uvođenje VoIP protokola u operativnu upotrebu su višestruki:

- Za opremu koja se koristi u postojećoj telekomunikacionoj mreži SMATSA doo i koja čini značajan segment za realizaciju govorne komunikacije, proizvođač opreme je najavio prestanak proizvodnje i/ili podrške, a tendencije na tržištu opreme ovog tipa su takve da sve manji broj proizvođača proizvodi opremu zasnovanu na TDM tehnologiji, zbog čega nije ni predviđeno da postojeća oprema bude zamijenjena opremom zasnovanom na TDM tehnologiji,
- Telekomunikacioni operatori prestaju da nude usluge bazirane na TDM tehnologiji (zakup 2Mb/s vodova) i okreću se IP rješenjima, što uslovljava i promjenu koncepta u načinu prenosa signala, uključujući i signale govorne komunikacije,
- IP/MPLS tehnologija je u proteklih par decenija sazrela i trenutno omogućava nesmetan prenos velike količine podataka, zadovoljavajućom brzinom za sve servise (uključujući i govor), pri čemu može da obezbijedi čak i viši nivo redundanse u odnosu na TDM tehnologiju,
- Standardizacija VoIP protokola u domenu primjene u vazduhoplovnim komunikacijama, izrađena od strane Eurocontrol EUROCAE WG-67 kao preduslov za uvođenje VoIP protokola u ATM okruženje,

Planiranim priključenjem na NewPENS (New Pan European Network Services) mrežu stvaraju se uslovi za realizaciju govorne koordinacije sa susjednim kontrolama letenja korišćenjem IP protokola.

Promjena ima uticaj na sledeće elemente servisa govorne komunikacije:

- VHF/UHF radio mreža (samo A/G),
- Telekomunikaciona mreža koju čine:
  - o Transportna mreža SMATSA doo (radio-relejna oprema i optički sistemi prenosa),
  - o Pristupna mreža SMATSA doo (multipleksna oprema),
  - o Linije zakupljene kod telekomunikacionih provajdera,
- VCS sistemi (Main VCS, Backup VCS, RBS).

Početak operativnog korišćenja VoIP protokola zapravo podrazumijeva:

- Da je u okviru telekomunikacione mreže SMATSA doo obezbijedena Native IP funkcionalnost (proširenjem ove mreže ruterima, svičevima i firewall uređajima koji su jednim imenom nazvani SMATSA IP komunikaciona mreža), odnosno da se elementi mreže koji je obezbjeđuju operativno koriste,
- Početak operativnog korišćenja VCX-IP uređaja,
- Početak korišćenja VHF/UHF radio uređaja koji su u operativnom radu u IP režimu.

Na ovaj način se stvaraju uslovi za sprovođenje operativne validacije servisa govorne komunikacije korišćenjem VoIP protokola, a po uspješnom okončanju operativne validacije

i za tranziciju operativne govorne komunikacije u VoIP okruženje. Predviđeno je da se tranzicija operativne govorne komunikacije u VoIP okruženje (bez potrebe za povratkom na prethodno okruženje) sprovodi tek kada se kroz operativnu validaciju, kao dugoročni test, potvrdi kvalitet govorne komunikacije ostvarene korišćenjem VoIP protokola.

Promjena je izuzetno tehnički zahtjevana, okvirni vremenski raspored u kome će se sprovoditi navedene aktivnosti je period 2020-2021 godine, plan tranzicije može biti predmet izmjene, u slučaju da se tokom realizacije promene pojave razlozi za odstupanje od navedenog vremenskog rasporeda.

Krizni menadžment (Crisis Management)

Evropska ćelija za koordinaciju tokom kriznih situacija u vazduhoplovstvu (*European Aviation Crisis Coordination Cell – EACCC*), osnovana pod okriljem EUROCONTROL-a (Evropske organizacije osnovane Međunarodnom konvencijom o saradnji u cilju postizanja sigurnosti vazdušne plovidbe), ustanovila je, kroz različite aktivnosti u oblasti kriznog menadžmenta, potrebu za definisanjem protokola i procedura u oblasti kriznog menadžmenta, odnosno o koordinaciji i postupanju u kriznim situacijama u vazduhoplovstvu.

Na osnovu učešća u radu EACCC ćelije, Agencija je 15.01.2019. godine objavila Uputstvo za upravljanje krizom na mreži.

Predstavnici Agencije su potom aktivnoučestvovali u aktivnostima za vježbu EACCC PANDEMIC 19, koja je održana 26-27.02.2019. godine u sjedištu EUROCONTROL-a u Briselu. Ova vježba je organizovana sa ciljem da se definišu različite vrste informacija koje su u slučaju pandemije neophodne za koordinaciju postupaka u oblasti vazduhoplovstva, a posebno ATM-a, na nacionalnom i Evropskom nivou.

Učesnici vježbe u saradnji sa nacionalnim i internacionalnim subjektima od značaja (pružiocima usluga u vazdušnoj plovidbi, operatorima aerodroma, operatorima vazduhoplova, nadležnim ministarstvima, institutima za javno zdravlje, internacionalnim organizacijama, državama regiona, Network Manager-om i EACCC-om) definisali su korake koje treba preuzeti kao reakciju na ovakvu vrstu opasne situacije u vazduhoplovstvu. Zbog kompleksnosti koje izbijanje pandemije može imati na aktivnosti u sektoru civilnog vazduhoplovstva, učestvovanje predstavnika nacionalnih vazduhoplovnih vlasti, organa koji su zaduženi za javno zdravlje, operatora aerodroma i operatora vazduhoplova u ovoj i u narednim vježbama PANDEMIC smatra se višestruko korisnim, posebno imajući u vidu cjelokupnu aktuelnu situaciju izazvanu pandemijom koronavirusa covid-19.

RASARAC (Regionalni savjetodavni odbor za traganje i spašavanje)

Regionalni savjetodavni odbor za traganje i spašavanje (*RASARAC – Regional Aeronautical Search and Rescue Advisory Committee*) u civilnom vazduhoplovstvu uspostavljen je u novembru 2016. godine potpisivanjem Memoranduma o razumijevanju između Bosne i Hercegovina, Makedonije, Srbije, Slovačke, Slovenije, Hrvatske i Mađarske. Formiranje RASARAC-a podržano je od strane ICAO-a i EUROCONTROL-a.

Vlada Crne Gore je, na sjednici održanoj 23. marta 2017. godine, donijela Zaključak da Agencija dostavi Direktoratu Pismo zainteresovanosti u cilju pristupanja RASARAC-u, o čemu je Agencija dopisom br. 03/1-592/1-17 od 06. aprila 2017. godine, obavijestila DCV.

Vlada Crne Gore je, na istoj sjednici, donijela zaključak da Ministarstvo unutrašnjih poslova i Agencija odrede predstavnike koji će učestvovati u radu RASARAC-a. Dopisom, br. 03/1-592/6-17 od 10. maja 2017. godine, Agencija je DCV-u dostavila imena predstavnika Crne Gore koji će učestvovati u radu RASARAC-a, a koji su delegirani iz Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave pomorske sigurnosti i Agencije.

Ciljevi ovog tijela, između ostalog, su međusobna podrška zemalja članica, izgradnja i razvoj kapaciteta u oblasti traganja i spašavanja vazduhoplova (SAR), unapređivanje prekogranične saradnje između zemalja članica, kao i podrška pri realizaciji ICAO standarda u ovoj oblasti.

Od osnivanja RASARAC-a do danas održano je ukupno deset sastanaka na međunarodnom nivou. Predstavnici Crne Gore su aktivno učestvovali u predlaganju dokumenata i donošenju zaključaka u okviru radnih grupa (RG) koje su formirane unutar RASARAC-a, a odnosile su se na: RG1 – prekogranična saradnja i međudržavni sporazumi, RG2 – operativne procedure, RG3 – obuka i RG4 - nadzor. Takođe, predstavnici Agencije su aktivno učestvovali i u radu Upravnog odbora (*Steering Board*) i Ekspertskog tima (*Expert Team*) RASARAC komiteta, koji predstavljaju najviše strateško tijelo zaduženo za donošenje odluka i izvršno tijelo zaduženo za implementaciju zaključaka i realizaciju aktivnosti komiteta.

Agencija će nastaviti sa naporima u pogledu učešća u RASARAC, posebno imajući u vidu brojne benefite za sistem našeg civilnog vazduhoplovstva, koji se već ostvaruju ili će biti ostvareni u narednom periodu. U tom kontekstu, do sada su organizovane dvije obuke za osoblje koje učestvuje u poslovima traganja i spašavanja, u saradnji sa JRCC Larnaka na Kipru, a u predstojećem periodu biće intenzivirane aktivnosti u cilju usvajanja međudržavnog Sporazuma o traganju i spašavanju u civilnom vazduhoplovstvu kojim se definiše okvir za saradnju među državama koje učestvuju u radu RASARAC. Imajući u vidu da Crna Gora, kao ni većina država koje učestvuju u radu RASARAC, nema međusobno donijete sporazume o koordinaciji, kojima bi se omogućilo sprovođenje akcija traganja i spašavanja na znatno efikasniji, racionalniji i sadržajniji način, potpisivanjem ovog sporazuma stvoreni su dobri preduslovi za svestraniji i racionalniji pristup regionalnoj saradnji na operativnom nivou, čime bi se ispunili standardi ICAO utvrđeni Aneksom 12 Čikaške konvencije.

EASA kontrolna posjeta u oblasti ATM/ANS

Evropska agencija za sigurnost vazdušnog saobraćaja (EASA) je u Crnoj Gori sprovela kontrolnu posjetu u oblasti ATM/ANS, u periodu od 2. do 5. jula 2019. godine, u cilju utvrđivanja stepena usaglašenosti sa propisima EU, koje su u naš pravni sistem prenijete kroz posebne pravilnike. Kontrolna posjeta je sprovedena prvenstveno u Agenciji, a potom i u Terminalnoj kontroli letenja Podgorica, glavnoj operativnoj organizacionoj jedinici SMATSA doo u Crnoj Gori. Prethodno su, u skladu sa detaljnim Akcionim planom za pripremu za EASA provjeru, preduzete brojne pripremne aktivnosti poput utvrđivanja statusa implementacije korektivnih mjera za utvrđene neusaglašenosti u EASA provjeri iz 2015. godine i priprema potrebne dokazne dokumentacije o adekvatnom sprovođenju prihvaćenih korektivnih mjera u periodu od 2015-2019. godine, popunjavanje odgovarajućih EASA upitnika za Nacionalne nadzorne organe i koordinacija sa SMATSA doo u cilju popunjavanja upitnika za pružaoce usluga u vazdušnoj plovidbi i organizacije za osposobljavanje kontrolora letenja, organizacija pripremne radionice, sprovođenje uporedne analize internih

procesa sa regulatornim zahtjevima iz plana EASA provjere, priprema i održavanje obuke u saradnji sa EUROCONTROL-om o implementaciji Uredbe (EU) 2015/340 za osoblje koje je uključeno u proces nadzora nad organizacijom za osposobljavanje kontrolora letenja i pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi i za osoblje uključeno u interne provjere (compliance management), održavanje više sastanaka sa SMATSA doo u cilju usaglašavanja potrebnih pripremnih aktivnosti, priprema uvodnih prezentacija Agencije i SMATSA doo, itd.

Tokom same EASA provjere, utvrđen je mali broj neusaglašenosti, na nivou približno istom kao i 2015. godine, što je tada predstavljao svojevrsan rekord po broju nalaza na evropskom nivou u oblasti ATM/ANS. Na završnom sastanku su od strane EASA predstavnika istaknute pozitivne impresije po pitanju stručnosti i kompetentnosti osoblja Agencije, sprovođenja nadzora (u pogledu temeljnosti, pripreme, saradnja tokom i nakon provjera), praćenja usaglašenosti/usklađenosti (Compliance monitoring), sprovedene sigurnosne procjene prilikom implementacije regulative 2016/1185 (SERA part C) idr. Kao oblasti koje zahtijevaju unapređenje u odnosu na trenutno stanje navedene su sertifikacija AFIS usluga tj. organizacija aktivnosti na letilištima Dolac, Kapino polje i Čemovsko polje i objavljivanje podataka u AIP-u u vezi sa tim, kao i implementacija zahtjeva za pružanje usluga APP ovlašćenja u TKL Podgorica i formiranje civilno-vojne AMC jedinice između SMATSA i Vojske Crne Gore.

Odmah po završetku sprovedene EASA provjere, pristupilo se aktivnostima u cilju što skorijeg otklanjanja utvrđenih nalaza. U skladu sa tim, prvenstveno su odbačena 2 nalaza EASA koji su se odnosili na implementaciju Regulative 2016/1185 u vazdušnom prostoru iznad FL145 i na odobravanje UTP/UCS dokumenata za osposobljavanje kontrolora letenja koji pružaju usluge u vazdušnom prostoru iznad FL145 iz CKL Beograd, pri čemu je odbacivanju ovih nalaza prethodila zahtjevna koordinacija kako sa predstavnicima SMATSA doo, tako i sa predstavnicima DCV u skladu sa Sporazumom o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi, zaključenim 26. juna 2019. godine. Nakon toga, od EASA i njihovog Rukovodioca tima za provjeru (Audit Team Leader – ATL) je 31. oktobra dobijena potvrda o saglasnosti na predloženi plan korektivnih mjera za otklanjanje preostalih utvrđenih nalaza. Tokom decembra 2019. godine su dovršene aktivnosti na zaključivanju još dva nalaza, koji su se odnosili na nedostajuće podatke na vazduhoplovnim kartama i na sprovođenje sigurnosne procjene od strane SMATSA doo u oblasti osposobljavanja kontrolora letenja.

Imajući u vidu broj utvrđenih nalaza, kao i činjenicu da je planirano da gotovo 90% tih nalaza bude otklonjeno već tokom 2020. godine, može se konstatovati ostvarivanje odličnog rezultata i smatrati da je Agencija ovaj zadatak izuzetno uspješno realizovala.

U Sektoru za sigurnost vazdušnog saobraćaja angažovano je 10 nadzornika kojima su dodijeljene nadzorničke autorizacije za vršenje specifičnih aktivnosti inicijalnog dodjeljivanja odobrenja, licenci, dozvola i dr, kao i nadzora u tim oblastima. Pet od ovih deset nadzornika posjeduje i ovlašćenja inspektora za vazdušni saobraćaj koji sprovode aktivnosti u vezi sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju i Zakonom o inspeksijskom nadzoru. Pored ovih resursa angažovano je i pet osoba na poslovima administrativno-tehničke prirode, od kojih su četiri u procesu sticanja nadzorničke autorizacije.

Najveći dio aktivnosti u ovom sektoru odnosio se na realizaciju nadzora shodno Planom inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2019. godinu, broj 01/2-2855/1-18 od 28.12.2018. godine.

U okviru Odsjeka vazduhoplovnih djelatnosti, planirani su inspekcijski i kontinuirani nadzori:

- 1) Organizacija koje obavljaju komercijalni vazdušni prevoz (nosioci certifikata vazdušnog operatora – AOC-a):
  - Montenegro Airlines, broj odobrenja: ME.AOC.001
  - Airways Scenic & Charter, broj odobrenja: ME.AOC.004
  - Adriatic Airways, ME.AOC.002
  - Adriatic Aviation – ME.AOC.003
- 2) Organizacija koje obavljaju nekomercijalne vazdušne operacije sa ne-složenim vazduhoplovima (NCO):
  - Avio helikopterska jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore
  - Airways Aviation Academy
  - Flight Academy Montenegro
- 3) Organizacija koje obavljaju nekomercijalne vazdušne operacije sa složenim vazduhoplovima na motorni pogon (NCC):
  - Avio helikopterska jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore
  - Generalni sekretarijat Vlade Crne Gore.
- 4) Organizacije koje vrše pružanje usluga iz vazduha:
  - Avio helikopterska jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore

U toku 2019. godine, u Odsjeku vazduhoplovnih djelatnosti, planiran je nadzor nad 10 vazduhoplovnih subjekata, od čega je izvršen nadzor nad devet vazduhoplovnih subjekata, ukupno 25 pojedinačnih nadzora. Tokom tih nadzora je konstatovano 48 nalaza.

U okviru Odsjeka vazduhoplova, planirani su inspekcijski i kontinuirani nadzori sljedećih organizacija:

- 1) Organizacije odobrene po Dijelu M:
  - Airways Scenic&Chartrer, broj odobrenja ME.MG.0006
  - Adriatic Airways, broj odobrenja ME.MG.0007
  - Montenegro Airlines, broj odobrenja ME.MG.0001
  - Adriatic Aviation, broj odobrenja ME.MG.0008
  - Aviohelikopterska jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore (AHJ MUP), broj odobrenja ME.MG.0004.
- 2) Organizacije odobrene po Dijelu 145:
  - Montenegro Airlines, broj odobrenja ME.145.0001

- Aviohelikopterska jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore (AHJ MUP), broj odobrenja ME.145.0004.
- 3) Aircraft Continued Airworthiness Monitoring – ACAM:
- 4O-AOP
  - 4O-AOC
  - 4O-HCC
  - 4O-EAB
  - 4O-DIS.
- 4) Organizacije u inostranstvu:
- Prince Aviation – Dio 145.

U toku 2019. godine u Odsjeku vazduhoplova bio je planiran nadzor nad 13 vazduhoplovnih subjekata od čega je izvršen nadzor nad ukupno 10 subjekata, odnosno ukupno 13 pojedinačnih nadzora. Tokom tih nadzora je konstatovano 25 nalaza.

Nije izvršen nadzor iz oblasti *Acc.Man* (M.B.704 f) u organizaciji MUP (ME.MG.0004), kao ni nadzor iz oblasti *Scope* (145.A.10) i *Acceptance of components* (145.A.42) u organizaciji AHJ MUP (ME.145.0004).

Nije izvršen nadzor organizacije Prince Aviation (Dio 145), kao ni ACAM Review na vazduhoplovu registarskih oznaka 4O-AOP (nije bio u upotrebi tokom 2019. godine) i vazduhoplovu registarskih oznaka 4O-DIS (izbrisan iz registra).

U okviru Odsjeka za dozvole i nadzor letačkog osoblja bili su planirani inspekcijski i kontinuirani nadzori sljedećih organizacija:

- Flight Academy Montenegro – ME.ATO.001
- Airways Aviation Academy - ME.ATO.002
- MUP Academy – ME.ATO.003
- Padobranski školski centar „Špiro Mugoša“ – ME.P-01
- Nadzor imaoća dozvola i sertifikata
- Inspekcije paraglajdera

U toku 2019. godine, u Odsjeku za dozvole i nadzor letačkog osoblja, izvršen je nadzor nad četiri planirana vazduhoplovna subjekta kao i 13 inspekcija paraglajdera. Ukupno je izvršeno 29 pojedinačnih nadzora uključujući inspekcije paraglajdera. Ukupan broj nalaza je devet.

U okviru Odsjeka za aerodrome, bili su planirani inspekcijski i kontinuirani nadzori sljedećih organizacija:

- Aerodromi Crne Gore
- Društvo za transport putnika i robe u vazdušnom saobraćaju "Montenegro Airlines"
- Flystar d.o.o. – Podgorica
- Fly Montenegro d.o.o. – Podgorica

- Montenegro GHS
- JAT Tehnika – dio stranog društva u Tivtu
- OKI Air Montenegro
- Aero klub "Kрила Podgorice" – Špiro Mugoša – letilište Ćemovsko polje
- Sportski aero klub "Nikšić"
- Privredno društvo "Hotels Group Montenegro Stars" d.o.o. Budva
- Paraglajding klub "Adria-fly"
- Paraglajding klub "Naša Kрила"
- Paraglajding klub "Orao"
- Paraglajding klub "Ikar"
- DG subjekti

U toku 2019. godine u Odsjeku aerodroma planiran je nadzor nad 14 vazduhoplovnih subjekata i DG subjekata. Izvršen je nadzor nad devet vazduhoplovnih subjekata. Bilo je ukupno 23 pojedinačna nadzora u skladu sa *Planom inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2019. godinu* i sedam inspeksijskih pregleda koji nijesu bili predviđeni tim Planom. Tokom nadzora konstatovano je 123 nalaza, uključujući nedostatke konstatovane inspeksijskim pregledima (nedostatak = nalaz). Izrečeno je i 10 prekršajnih naloga.

Procedurom vršenja inspeksijskog nadzora (GEN-PRC-010) uređen je postupak pokretanja inspeksijskog nadzora, vršenje inspeksijskog pregleda, preduzimanje zakonom propisanih mjera, praćenje izvršenja naloženih mjera iz inspeksijskog pregleda, zaključivanje inspeksijskog nadzora, vođenje evidencije o izvršenim inspeksijskim pregledima i arhiviranje dokumentacije iz inspeksijskih nadzora.

U periodu od 01.01.2019. godine do 31.12.2019. godine inspektori za vazdušni saobraćaj iz Sektora za sigurnost vazdušnog saobraćaja započeli su realizaciju ukupno 30 inspeksijskih pregleda: 16 redovnih i 14 vanrednih inspeksijskih pregleda.

U odnosu na tih 30 inspeksijskih pregleda, ovlašćeni inspektori za vazdušni saobraćaj su u 15 od njih utvrdili nepravilnosti, u šest nijesu utvrdili nepravilnosti, jedna inspekcija je rezultirala rješenjem o zabrani, u pet započetih inspekcija pilota paraglajdera nijesu uočene aktivnosti pilota paraglajdera, dok su dvije planirane inspekcije pilota paraglajdera odložene a jedna nije realizovana.

Inspektori za vazdušni saobraćaj su u inspekcijama koje su započete u 2019 godini:

- izvršili ukazivanje, u pet predmeta (inspekcija),
- izdali rješenja kojima se subjektima nadzora naređuje da izvrše određene mjere, u osam inspekcija,
- izdali prekršajne naloge, u sedam inspekcija,
- podnijeli zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka, u dvije inspekcije.

Subjekti nadzora kod kojih su vršene inspekcije započete u izvještajnom periodu su: Aerodromi Crne Gore (10), piloti paraglajdera (12), Paraglajding savez Crne Gore (1),

Montenegro Airlines (1), AHJ MUP (1), NEWTECH (1), Aero klub „Špiro Mugoša“ (1) i operatori bespilotnih vazduhoplova (3).

Planom procjene sigurnosti stranih vazduhoplova na platformi (SAFA) za 2019. godinu je bila predviđena realizacija 94 SAFA inspekcije (104 poena) .

Izvršeno je 67 inspekcija (84 poena) odnosno 80% predviđenih poena.

Na ukupno 27 inspekcija su uočeni nedostaci tj. nalazi. Ukupno je bilo konstatovano 33 nalaza. Uočenih nalaza kategorije 1 je bilo sedam, kategorije 2 je bilo 20 a nalaza kategorije 3 je bilo šest. Takođe je uočeno devet nalaza (primjedbi) kategorije G, koji se ne ubrajaju u ukupan broj nalaza. Svi nalazi su zatvoreni. Inspekcije su u SAFA bazu unošene na vrijeme unutar propisanog roka od 15 radnih dana. Korektivne akcije na nalaze kategorija 2 i 3 su uglavnom izvršavane pravovremno i na odgovarajući način kod svih operatora.

Od ukupnog broja inspekcija, jedna je izvršena nad operatorom koji nije bio predmet inspekcije u prethodnih 12 mjeseci, 10 na operatorima koji su prioritizovani, 8 na operatorima koji nijesu pregledani u prethodnih osam sedmica i 21 inspekcija na operatorima je izvršeno van redovnog radnog vremena. Analizom inspekcija dolazi se do zaključka da postoji trend pad broja i ozbiljnosti nalaza.

Ukupno je pregledano 59 operatora, od kojih 56 komercijalnih operatora vazduhoplova i 3 nekomercijalna operatora vazduhoplova.

Planom procjene sigurnosti domaćih komercijalnih vazduhoplova na platformi (SANA) za 2019. godinu bila je predviđena realizacija 10 SANA inspekcije što je bio prilično značajan broj uzimajući u obzir broj vazduhoplova domaćih operatora. Urađeno je ukupno 7 inspekcija, od čega 5 inspekcija na vazduhoplovima iz flote Montenegro Airlines-a. Na inspekcijama je uočen 1 nalaz kategorije 2.

I tokom 2019. godine nastavljene su aktivnosti na preuzimanju i implementaciji EU uredbi i ICAO standarda i preporuka. Najznačajnije regulatorne promjene su se desile u oblasti plovidbenosti a gdje su uvedene nove kategorije dozvola koje se izdaju osobama koje se bave poslovima održavanja vazduhoplova. I u oblasti pilotskog osoblja je došlo je takođe do značajnih regulatornih promjena i to u dijelu obuka za izbjegavanje nepravilnog položaja vazduhoplova i vađenje iz njega. U oblasti aerodroma dvije regulatorne promjene zaslužuju posebnu pažnju. Prije svega po prvi put su doneseni regulatorni okviri o standardima i kriterijumima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme letilišta na vodi. Sa druge strane, tokom proteklog perioda konstatovana je potreba za izmjenama kriterijumima i standardima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na letilištu.

Veći dio novousvojenih propisa nije nametao dodatne obaveze organizacijama i vazduhoplovnim subjektima koji su u vrijeme njihovog donošenja posjedovali odobrenja izdata od strane Agencije, pa u vezi sa tim nije ni bilo poteškoća, odnosno izazova u pogledu njihove implementacije.

Veliki porast broja evidentiranih operatora bespilotnih vazduhoplova bio je karakterističan i za 2019. godinu. Na kraju 2019. godine ukupno je bilo 513 evidentiranih operatora dronova, a u samoj 2019. godini evidentirano ih je 328.

Zainteresovanost pravnih i fizičkih lica za operacije ovih vazduhoplova i interesovanje šire javnosti u vezi sa ovim operacijama zahtjevali su jaku medijsku zastupljenost i intenzivnu komunikaciju stručnih službi Agencije, kojom prilikom se mnogo radilo na promociji regulatornih okvira za ovu oblast ali, takođe, i na komunikaciji i koordinaciji sa državnim organima koji imaju nadležnosti u ovoj oblasti, po raznim osnovima (zaštita frekventnog opsega, zaštita vazdušnog prostora, uvoz bespilotnih vazduhoplova, pitanja bezbjednosti, pitanja zaštite privatnosti i dr). Ova oblast ima tendenciju daljnjeg izrazitog rasta i samim tim značajnog uticaja na aktivnosti sektora, pa i Agencije u cjelini. Ono što je posebno obilježilo 2019. godinu je činjenica da se povećava broj operatora koji žele izvoditi operacije u naseljenim mjestima ili u njihovoj blizini. Ovakvi slučajevi se tretiraju sa posebnom pažnjom jer su u najvećem broju slučajeva operatori vazduhoplova u obavezi da dostave prihvatljivu procjenu rizika, tj. potrebno je da predlože posebne aktivnosti u cilju ublažavanja rizika, koje moraju biti prihvatljive stručnim službama Agencije. Tokom 2019. godine u službenom listu Evropske unije došlo je o objavljivanja regulatornih okvira u vezi sa operacijama bespilotnih vazduhoplova i neupitno je da se transpozicija ovog regulatornog okvira u skoroj budućnosti očekuje i u našem sistemu.

U oblasti certifikacije aerodroma odgovarajući regulatorni okviri objavljeni su još 2014. godine.

Certifikacija Aerodroma Podgorica započela je krajem 2015. godine na način što je operator Aerodroma Podgorica dostavio operativni priručnik. Međutim, značajnije intenziviranje ovih aktivnosti dogodilo se tek tokom 2017. godine kada je došlo o usaglašavanja operativnog priručnika sa operatorom Aerodroma Podgorica. Prvi pregled, kako je to i predviđeno Planom certifikacije Aerodroma Podgorica, obavljen je iz oblasti fizičkih karakteristika i to tokom oktobra 2017. godine. Do sredine 2018. godine okončani su pregledi u preostalim oblastima koji su bili predmet nadzora: meteorološka oprema i pružanje usluga vazduhoplovne meteorologije, navigaciona sredstva, vizuelna sredstva i sistem napajanja električnom energijom, zaštite od buke vazduhoplova i zaštita životne sredine, spasilačko-vatrogasna služba, kontrola postavljanja/izgradnje vazduhoplovnih prepreka i uspostavljanje površina za zaštitu vazduhoplova, pružanje usluga prihvata i otpreme putnika sa invaliditetom i smanjenom pokretljivošću, sistem bezbjednosti, program održavanja aerodroma, plan za vanredne situacije, pružanje usluga zemaljskog opsluživanja i program stručnog osposobljavanja.

Pregledi na Aerodromu Tivat, shodno Planu certifikacije Aerodroma Tivat, otpočeli su krajem februara 2018. godine i okončani su, u svih 13 oblasti, u novembru 2018. godine.

U procesu certifikacije Aerodroma Podgorica i Aerodroma Tivta od strane Agencije angažovani su i eksperti iz vazduhoplovnih vlasti Republike Srbije, Republike Hrvatske i Republike Sjeverne Makedonije.

Svi izvještaji sa pregleda upućeni su operatoru Aerodroma Podgorica i Aerodroma Tivat, Aerodromima Crne Gore AD, na uvid i razmatranje, kako bi operator mogao da dostavi Agenciji plan otklanjanja nepravilnosti sa definisanim načinom i dinamikom realizacije aktivnosti usaglašavanja sa regulatornim zahtjevima. Proces certifikacije aerodroma ne odvija se očekivanom dinamikom i Agencija pokušava ovaj proces intenzivirati kroz kontinuiranu komunikaciju sa operatorom aerodroma i državnim organima ali i preduzimanjem svih zakonski rapoloživih mjera.

U Tabeli 2 prikazan je broj dozvola letačkog osoblja i dozvola osoblja za pripremu, otpremu i praćenje leta, razvrstan po kategorijama.

Kategorija dozvola			PART-FCL	JAR-FCL	ICAO	NAC	Σ1	Σ2
Dozvola pilota transportnog vazduhoplova	ATPL	A	47	28	1	0	76	79
		H	3	0	0	0	3	
Dozvola komercijalnog pilota	CPL	A	33	7	7	0	47	68
		H	21	0	0	0	21	
		As	0	0	0	0	0	
Dozvola privatnog pilota	PPL	A	62	4	7	0	73	76
		H	3	0	0	0	3	
		As	0	0	0	0	0	
Dozvola pilota balona	BPL		0	0	3	0	3	3
Dozvola pilota jedrilice	SPL		0	0	5	0	5	5
Dozvola pilota lakog vazduhoplova	LAPL		0	0	0	0	0	0
			0	0	0	0	0	
			0	0	0	0	0	
			0	0	0	0	0	
Dozvola osoblja za pripremu, otpremu i praćenje leta	FDL		0	0	13	0	13	13
Dozvola pilota paraglajdera	PgL		0	0	0	33	33	33
Dozvola padobranca	PL		0	0	0	14	14	14
Dozvola pilota zmaja	HgL		0	0	0	2	2	2

Tabela 2 – Dozvole letačkog osoblja i osoblja za pripremu, otpremu i praćenje leta

U Registru civilnih vazduhoplova upisano je 33 vazduhoplova.

U toku 2019. godine izvršene je jedna provjera u cilju izdavanja uvjerenja o ploidbenosti i izdate su 2 potvrde o provjeri ploidbenosti vazduhoplova.

U Registru vazduhoplovnog osoblja, koji vodi Agencija, evidentirano je 46 važećih dozvola za održavanje i prepravke vazduhoplova i tri dozvole za održavanje komponenti vazduhoplova.

Odobren je jedan program za održavanje vazduhoplova i odobreno je 13 izmjena, već postojećih, programa održavanja vazduhoplova.

Ukupno je odobreno šest izmjena priručnika organizacija za održavanje vazduhoplova i sedam izmjena priručnika organizacija za obezbjeđenje kontinuirane ploidbenosti vazduhoplova.

Odobrenja za let kao i odobrenja uslova za let u 2019. godini je bilo jedno.

Tokom 2019. godine su odobrene tri vazduhoplovne priredbe, i to dvije paraglajding i jedna padobranska.

Tokom 2019. godine izdato je devet rješenja o odobravanju vanaerodromskog slijetanja i polijetanja.

Uvođenje funkcije **Menadžera Sistema upravljanja sigurnošću** (*Safety Manager*), zajedno sa tijelima **Odbor za analizu sigurnosti** (*Safety Review Board – SRB*) i **Grupa za analizu sigurnosnih rizika** (*Safety Risk Group – SRG*), značajno je obilježilo aktivnosti Agencije u pogledu unapređenja standarda sigurnosti.

Aktivnosti Menadžera Sistema upravljanja sigurnošću (*Safety Manager*) se ogledaju kroz sljedeće:

Implementacija Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja

Primjena načela dobrog upravljanja sigurnošću ključna je za kontinuirano poboljšanje sigurnosti civilnog vazduhoplovstva, proaktivno upravljanje sigurnosnim rizicima i najbolju moguću upotrebu ograničenih tehničkih resursa. Na nivou Evropske Unije definisan je zajednički okvir za planiranje i sprovođenje mjera za unapređenje sigurnosti i formalno je regulisan status Evropskog programa i Plana sigurnosti vazdušnog saobraćaja (EASP & EPAS), odredbama Osnovne Uredbe (EU) 2018/1139. Zahtjevi EU su usaglašeni sa zahtjevima koji proističu iz odredbi ICAO Aneksa 19 Čikaške konvencije. Uz program sigurnosti, izrađuje se i adekvatan plan sigurnosti koji sadrži mjere koje država planira preduzeti u cilju umanjavanja prepoznatih sigurnosnih rizika. Agencija je tokom 2019. godine (septembar) inicirala izmjene Programa sigurnosti u cilju da Nacionalnom odboru za upravljanje sigurnošću predloži ažuriranu verziju Programa sigurnosti, a ovo podrazumijeva i ažuriranje Plana sigurnosti. S obzirom na usvojenu politiku sigurnosti, u skladu sa svojim nadležnostima Agencija kontinuirano radi na sprovođenju Programa sigurnosti i Plana sigurnosti i odlučna je u nastojanjima da razvija, implementira, održava i stalno unaprjeđuje svoje procese kako bi se aktivnosti u civilnom vazduhoplovstvu na teritoriji i u vazdušnom prostoru Crne Gore održavale na najvišem mogućem nivou sigurnosti.

Agencija je tokom 2019. godine aktivno učestvovala u unapređenju sigurnosne kulture kod vazduhoplovnih subjekata u Crnoj Gori i promociji Kulture povjerenja i pravičnosti (*Just Culture*) u skladu sa obavezama koje proizlaze iz Pravilnika o obavještanju, analiziranju i

praćenju (*follow-up*) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Službeni list CG“, br. 45/16) i Plana sigurnosti u vazdušnom saobraćaju. Promocija sigurnosti je bitan element sistema upravljanja sigurnošću jer se kroz promociju pozitivnih primjera iz prakse i razmjenu sigurnosnih informacija kod svih subjekata podiže sveukupan nivo svijesti o sigurnosti i same sigurnosti, čime se dodatno utiče na stvaranje pozitivne sigurnosne kulture. Imajući ovo u vidu, u aprilu 2019. godine organizovan je seminar sa predstavnicima vazduhoplovnih subjekata nadležnih za poslove sigurnosti (*Focal Point, Safety Manager* i sl.) na temu Kulture povjerenja i pravičnosti i implementacije principa Kulture povjerenja i pravičnosti u okviru sistema organizacija. Povratne informacije učesnika o seminaru su bile pozitivne, a nastavak aktivnosti i aktivne uloge Agencije rezultirao je potpisivanjem Izjave o Kulturi povjerenja i pravičnosti direktora Montenegro Airlines-a, Aerodroma Crne Gore i Agencije tokom juna 2019. godine. Potpisivanje Izjave je rezultat inicijative Agencije i predstavlja podršku implementaciji odredbi Pravilnika o obavještanju, analiziranju i praćenju (*Follow-Up*) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Službeni list CG“, br. 45/16), kojim je preuzeta Uredba Evropskog parlamenta i Savjeta (EZ) br.376/2014. Iako nije pravno obavezujuća, Izjava predstavlja prihvatanje i sprovođenje principa kulture povjerenja i pravičnosti (*Just Culture*) u okviru organizacija potpisnica Izjave. Sigurnost vazdušnog saobraćaja je od najvećeg značaja za vazduhoplovne subjekte, ali isto tako jako je značajna i sa aspekta javnosti. Sigurnost vazdušnog saobraćaja nije samo regulatorni zahtjev, već svaki vazduhoplovni subjekt ima obavezu i odgovornost da održava i unaprijeđuje sigurnost vazdušnog saobraćaja. Efikasan sistem prijavljivanja događaja doprinosi identifikaciji opasnosti koje mogu imati uticaja na sigurnost vazdušnog saobraćaja, a razvoj principa kulture povjerenja i pravičnosti unutar organizacije doprinosi pozitivnoj klimi povjerenja između zaposlenih i upravljačkih organa, a samim tim podstiče zaposlene da prijavljuju sve identifikovane opasnosti, anomalije sistema, pogreške i slično. Ovom Izjavom konstituisan je skup ključnih principa koje će organizacije potpisnice nastojati da implementiraju u kontekstu svojih internih pravila o kulturi povjerenja i pravičnosti. Potpisivanje Izjave predstavlja još jedan korak u implementaciji odredbi Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja i dokazuje posvećenost organizacija kontinuiranom unapređenju sigurnosti vazdušnog saobraćaja.

Agencija je tokom 2019. godine kontinuirano obavljala stručne poslove koji se odnose na sistem prijavljivanja događaja od značaja za sigurnost u vazdušnom saobraćaju, statistički pratila trendove sigurnosti, pripremala i izradila izvještaj o sigurnosti za 2019. godinu.

U skladu sa obavezama koje proističu iz Plana sigurnosti, Agencija je tokom 2019. godine nastavila sa aktivnostima u dijelu daljne promocije i podsticanja operatora vazduhoplova da razvija sistem FDM (sistem praćenja podataka o letu) i u svoje programe uvrsti i definiše događaje koji su od značaja za smanjenje rizika prepoznatih u Planu sigurnosti. Agencija je tokom 2018. godine inicirala regionalnu saradnju po ovom pitanju i, s obzirom da je su te aktivnosti prepoznale, pozitivno ocijenile i uzele učešće u njima vazduhoplovne vlasti država iz regiona i operatori vazduhoplova iz tih država, aktivnosti su nastavljene i u 2019. godini (FDM seminar održan u Marija Bistrici, Hrvatska). Protežiran je razvoj pristupa da pružanja jače podrške vazduhoplovnoj industriji, motivacijom, promocijom FDM-a i postavljanjem jednostavnijih i kratkoročnijih zadataka. Osnovni smisao aktivnosti je razmjena podataka vezanih uz sigurnost i pokretanje dijaloga među operatorima, pronalaženje zajedničkih rizika, te razmatranje mogućnosti kako te rizike pratiti kroz FDM sistem.

Upravljanje sigurnosnim rizicima

ICAO definiše Sistem upravljanja sigurnošću (SMS) kao „sistemski pristup upravljanja sigurnošću, koji uključuje potrebnu organizacijsku strukturu, odgovornosti, politike i postupke“. Proces upravljanja sigurnosnim rizicima je bitan element tog sistema. U skladu sa internim sistemom upravljanja sigurnošću, u Agenciji se prikupljaju i obrađuju sve prijave o događajima koji su od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja. Trend događaja se analizira na radu SRG, a rezultati i predlozi daljih mjera se dostavljaju SRB. Izvještaj o događajima se takođe dostavlja SRB.

Svaka prijava se analizira u cilju identifikacije opasnosti, procjene rizika i definisanja mjera za umanjenje rizika, ukoliko je primjenljivo, a prikupljeni podaci se prate radi definisanja sigurnosnih indikatora (*safety indicator*) i sigurnosnih ciljeva (*safety target*), kao važnih elemenata Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja.

Izvještaj podrazumijeva statistički obrađene podatke prikupljene putem reaktivnog i proaktivnog procesa upravljanja sigurnošću, tj. podaci o događajima prijavljeni putem sistema obaveznog i dobrovoljnog prijavljivanja (MOR i VOR). Svi prijavljeni događaji prate se po kategorijama i indikatorima definisanim u dokumentu Sigurnosni indikatori. Za svaki indikator određene su granične vrijednosti, a trendovi kretanja istih se prate i analiziraju. Značajnija odstupanja se detaljnije analiziraju i u slučaju prepoznavanja opasnosti omogućavaju definisanje aktivnosti usmjerenih na smanjivanje rizika i po potrebi predlaganje izmjene Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja.

Utvrđivanje sigurnosnih indikatora u Crnoj Gori vrši se u skladu sa ICAO preporukama i principima i sa metodologijom koje se koriste na nivou Evrope (EPAS). Pored toga, razvijeni su i posebni nacionalni indikatori kako bi se uvažile i specifične okolnosti za Crnu Goru. Vazduhoplovni subjekti su u obavezi da prate sigurnosne indikatore, svih kategorija, kao i ciljeve u vezi sa njima, a u slučaju da cijene da određeni indikator nije relevantan za vrstu njihove aktivnosti to treba da deklarišu u relevantnim i odobrenim dokumentima. Vazduhoplovni subjekti su u obavezi da mjere relevantne sigurnosne indikatore i dostižu postavljene sigurnosne ciljeve, preduzimanjem definisanih aktivnosti u odnosu na svaki od postavljenih ciljeva.

Sigurnosni indikatori i ciljevi se analiziraju svake godine. Na svake dvije godine, shodno rezultatima pregleda, donose se izmjene dokumenta Sigurnosni indikatori i utvrđuju se sigurnosni ciljevi za naredni period.

Kada je riječ o ciljevima koji se žele postići u domenu sigurnosti, Agencija ih je još ranije prepoznala kroz listu „indikatora procesa“. Lista indikatora je ažurirana početkom 2019. godine, kao rezultat intenzivne saradnje sa eksperima Evropske komisije u okviru projekta EASA IPA 4, i tom prilikom Agencija je predvidjela set indikatora koji se odnose na njene procese i set indikatora koji se odnose na operacije vazdušnog saobraćaja (tiču se, uglavnom, praćenja događaja). Nakon analize na SRB, odlukom direktora Agencije donijet je dokument Lista sigurnosnih indikatora, kojom se utvrđuju sigurnosni indikatori procesa (Agencija) i sigurnosnih performansi (operacije vazdušnog saobraćaja) a koji će se, u smislu načina i stepena ostvarivanja utvrđenih ciljeva, pomno pratiti u Agenciji. Cilj je da se do kraja 2020. godine izrade konačni rezultati za 2019. godinu.

Sigurnosni indikatori su pokazatelji sigurnosnih performansi, koji se utvrđuju u cilju uspostavljanja sistematskih i stalnih metoda kontrole i predstavljaju način za strukturiranje velikog broja podataka iz različitih izvora.

Lista sigurnosnih indikatora obezbjeđuje bolje praćenje i utvrđivanje prioriteta identifikovanih oblasti u pogledu sigurnosti i pruža smjernice i pomoć zaposlenima u Agenciji u procesu odlučivanja.

U tom kontekstu, identifikovani su sljedeći Sigurnosni indikatori pojedinih procesa:

1. Procenat efektivne implementacije ICAO standrada (ICAO EI) – Agencija je predvidjela ispunjenje cilja za vrijednosti veće od 85%. Određena je vrijednost koja je i veća od prosječne vrijednosti u EUR regionu. Pored toga, otklanjanje ICAO nalaza u definisanim rokovima predviđeno je u maksimalnom procentu – 100%.
2. EASA standardizacione provjere (nalazi) – predviđena vrijednost za ispunjenje cilja predstavlja rezultat sa brojem nalaza <5 kategorije C and 0 kategorije D, uz potpunu realizaciju aktivnosti iz Korekcionog akcionog plana (CAP) u dogovorenim vremenskim rokovima. Dakle, cilj Agencije po pitanju otklanjanja nalaza EASA standardizacionih provjera u definisanim rokovima je maksimalan procenat – 100%.
3. Ograničenja nastala identifikacijom značajnih umanjenja sigurnosti (*Significant Safety Concern* – SSC) – definisan cilj za ovaj indikator je 0.
4. Sigurnosne preporuke izdate kao rezultat analiza nesreća (KINNS) – ovdje je definisan cilj da se sve preporuke, a koje su potvrđene i od strane subjekata na koje se konkretna preporuka odnosi, implementiraju u predefinisanim rokovima, kao i da se izbjegne ponavljanje istih. Trenutno stanje je da pojedine Sigurnosne preporuke još uvijek imaju status „otvoreno“.
5. Agencija je prepoznala i indikator koji se odnosi na implementaciju regulative, uz definisani cilj – implementacija relevantne ICAO/EASA/EU regulative na vrijeme. Zbog kompleksnosti ovog segmenta nije jednostavno postaviti relevantne kriterijume i u potpunosti mjerljive ciljeve koji bi mogli biti postignuti u zadovoljavajućoj mjeri, ali će u cilju omogućavanja realne i mjerljive efikasnosti svakako posebna pažnja biti posvećena pripremi Planom pripreme podzakonskih akata i njegovoj realizaciji.
6. Takođe, Agencija je definisala niz indikatora u vezi sa aktivnostima nadzora: „zrelost“ sistema kod vazduhoplovnih subjekata sa aspekta regulatornih zahtjeva (cilj ovako definisanog indikatora predstavlja efikasno praćenje broja nalaza nivoa 1 i 2, kvaliteta Korektivnih akcionih planova (CAP) kao i vremenskih rokova za reakciju subjekata po određenim nalazima), SAFA inspekcije, nadzor SMS subjekata po pojedinim oblastima (AOC, ANSP i ADR), ispunjenje zacrtanog plana nadzora – odnos broja izvršenih nadzora u odnosu na broj planiranih. Agencija je postavila cilj – 95%, pri čemu je prihvatljiv nivo ispunjenja za godinu – 80%.
7. Agencija je definisala i indikatore koje prate eksterne posjete (npr. IOSA u MGX) kao i set ECAC ALoSP indikatora (ovo se odnosi na pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi – SMATSA d.o.o.).
8. U dijelu promotivnih aktivnosti u oblasti sigurnosti Agencija je definisala indikatore za oba međunarodna aerodroma – objavljivanje sigurnosnih biltena sa svim potrebnim informacijama za operatore koji namjeravaju ili već vrše operacije na/sa aerodroma

u Podgorici i Tivtu. U okviru ove kategorije dodatno je planirano razvijanje metodologije praćenja efikasnosti novouspostavljene Facebook stranice Agencije i drugih promotivnih aktivnosti.

9. Imajući u vidu značaj kompetencija svojih zaposlenih Agencija je definisala niz indikatora koji to prate, a u vezi su sa obukama i planom obuka. Prati se stepen implementacije obuke za inspektore/nadzornike u dijelu SSP/SMS; tehnika vršenja nadzora, određenih obuka karakterističnih za pojedine pozicije, a posebno se prate kompetencije FOI, inspektora za plovidbenost, aerodrome i pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi. Ovu vrstu indikatora Agencija će nastojati proširiti i za oblast bezbjednosti (*Security*). Pšredmetni indikatori, u svakom slučaju, imaju za cilj praćenje efikasnosti sistema treninga u Agenciji, odnos broja planiranih i broja izvršenih obuka i prilagođavanje obuka potrebama za konkretnu godinu.
10. Na kraju, Agencija je definisala set indikatora koji se odnose na nadzor na bazi performansi (*Performance based oversight*), sigurnosne procjene, hazard log-ove, akcije preduzete u odnosu na identifikovane rizike, kao i na vezu nadzora sa SSP akcijama. Ovim indikatorima Agencija nastoji da sveobuhvatno prati efikasnost ranije definisanog procesa upravljanja sigurnosnim rizicima.

Izvor podataka je ECCAIRS baza – softver koji koristi Agencija za potrebe unosa podataka iz prijava o događajima. ECCAIRS koriste i države članice Evropske unije. Agencija administrira podatke o događajima u bazi putem instalirane aplikacije *ECCAIRS Browser*, uključujući reviziju podataka, unos preliminarne i završne analize (kada je primjenljivo). Pravilnik o obavještanju, analiziranju i praćenju (follow-up) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Službeni list CG“, br. 45/16), koji je na snazi, zahtijeva standardizaciju podataka radi olakšavanja njihove razmjene, kao i kompatibilnost sa softverom ECCAIRS i klasifikacijom ICAO ADREP-a.

Tokom 2019. godine Agencija je održavala redovne sastanke SRG i SRB u cilju analize izvještaja o sigurnosti, praćenja performansi sigurnosti, definisanja prioriteta i osiguravanja sprovođenja aktivnosti za kontrolu i umanjenje rizika.

U skladu sa preporukama iz *Priručnika za upravljanje sigurnosnim rizicima u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo (SM-MAN-001)* i operativnim potrebama procijenjenim na osnovu prepoznatih rizika, u 2019. godini SRB se sastao dva puta. Na sjednicama SRB razmatrana su i analizirana aktuelna pitanja iz oblasti sigurnosti. Na dvije održane sjednice SRB donijeto je ukupno osam zaključaka.

U skladu sa preporukama iz *Priručnika za upravljanje sigurnosnim rizicima u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo (SM-MAN-001)* i operativnim potrebama procijenjenim na osnovu prepoznatih rizika, u 2019. godini SRG se sastao dva puta. Na sastancima SRG razmatrana su i analizirana aktuelna pitanja iz oblasti sigurnosti. Na 2 održana sastanka SRG donijeto je ukupno 7 zaključaka.

U skladu sa zahtjevima koji uređuju sistem upravljanja nadležnih tijela (ARx zahtjevi), Agencija je uspostavila proces identifikacije i kontrole internih rizika koji bi mogli uticati na sposobnosti Agencije u sprovođenju aktivnosti nadzora. Sve identifikovane opasnosti se sistemski i proaktivno analiziraju kroz Bazu opasnosti i rizika Agencije (tzv. *Hazard Log*) uzimajući u obzir ljudske faktore i organizacionu strukturu Agencije, ključne procese, interne i eksterne procese, saradnju, promjene itd.

Predstavnici Agencije su tokom 2019. godine aktivno učestvovali u radu ICAO RASG tijela (EASPG) i EASA SM TeB tijela i SPN tijela. Nastavljena je praksa i tokom 2019. godine o kontinuiranoj razmjeni informacija o sigurnosti sa EASA-om i ostalim državama članicama kako bi se omogućila adekvatna analiza podataka o sigurnosti na evropskom nivou. Za iste potrebe komuniciralo se i sa predstavnicima ICAO EUR NAT kancelarije.

Agencija učestvuje i u radu EUROCONTROL AST radne grupe čija je namjena, između ostalog, da među zemljama članicama EUROCONTROL-a osigura unaprijeđivanje procesa prijavljivanja događaja od značaja za sigurnost iz dijela ATM/ANS, kao i da unaprijedi razmjenu i analizu informacija o nacionalnim ključnim rizicima u ovoj oblasti. Zajedno sa DCV Republike Srbije izrađen je jedinstveni izvještaj za 2019. godinu.

Promocija sigurnosti kod vazduhoplovnih subjekata

Promocija sigurnosti je jedna od četiri osnovne komponente sistema upravljanja sigurnošću (SMS). Kroz promociju pozitivnih primjera iz prakse i razmjenu sigurnosnih informacija kod svih učesnika, podiže se i sveukupan nivo svijesti i sigurnosti. Na ovaj način se stvara pozitivna sigurnosna kultura.

Agencija je u cilju unaprijeđenja vazduhoplovne kulture i promocije sigurnosti u vazduhoplovnoj zajednici aktivnostima tokom 2019. godine pružala pomoć vazduhoplovnoj zajednici u razumijevanju i implementaciji propisa, kroz unapređenje sadržaja i funkcionalnosti internet stranice Agencije, promocije najbolje prakse itd. Svjesni toga da su društvene mreže postale svojevrsni mediji i kanali informisanja, Agencija je tokom 2019. godine otvorila zvaničan nalog na društvenoj mreži Fejsbuk (*Facebook*). Cilj ove aktivnosti bio je da komunikacijom preko Fejsbuka i povezane mreže Instagram dopremo i do onih korisnika koje možda nijesmo obuhvatili prethodnih godina. Korišćenjem mogućnosti internet stranice i nastupom na društvenim mrežama Agencija je osigurala nadogradnju postojećih funkcionalnosti prema potrebama korisnika na način da se omogući bolja distribucija informacija, olakšano i brže snalaženje u traženju određenih podataka i sl.

Agencija prepoznaje da postoje ograničene mogućnosti vazduhoplovne industrije da prati i primjenjuje opsežne i brze promjene u propisima, tako da je aktivnostima u 2019. godini nastojala da pruži potrebne informacije, podršku, obuku i savjete kako bi se propisi implementirali što brže i efikasnije. Ovo se prije svega ogleda kroz organizaciju obuka/seminara:

- Seminar iz oblasti Vazduhoplovne meteorologije za pilote paraglajdera. Predavač je bio diplomirani meteorolog, instruktor procjenjivač u SMATSA doo Beograd (februar 2019. godine).
- Radionica za pilote generalne avijacije u Crnoj Gori sa ciljem osvježavanja postojećih znanja, informisanja o regulatornim zahtjevima, razmjene iskustava i mišljenja (jun 2019. godine).
- Obuka u organizaciji EASA i Agencije sa ciljem detaljnijeg upoznavanja prisutnih o funkcionisanju sistema upravljanja sigurnošću na aerodromima i modalitetima vršenja nadzora iz perspektive civilnih vazduhoplovnih vlasti (oktobar 2019. godine).

Aktivnosti **Menadžera sistema za praćenje usklađenosti** u 2019. godini odnosile su se dominantno na sljedeće:

U skladu sa obavezama propisanim u EASA propisima koji regulišu rad Agencije za civilno vazduhoplovstvo, Menadžer sistema za praćenje usklađenosti je ostvario uvid u predloge brojnih internih dokumenata – priručnika, procedura i ček lista (*check list*), u cilju provjere njihovih usklađenosti sa relevantnim propisima.

Tokom 2019. godine Menadžer sistema za praćenje usklađenosti je učestvovao u redovnom radu Savjetodavno-stručnog radnog tijela Agencije za civilno vazduhoplovstvo, na kojem su razmatraju stručne teme od posebnog značaja za rad Agencije.

Tokom 2019. godine osnovna djelatnost Sistema za praćenje usklađenosti bilo je vršenje internih audit-a, u skladu sa Godišnjim planom provjera Sistema za praćenje usklađenosti, u Sektoru za sigurnost vazdušne plovidbe, Sektoru za sigurnost vazdušnog saobraćaja i Referatu za vazduhoplovnu medicinu.

U skladu sa zakonskim obavezama ostvarivana je kontinuirana saradnja sa Menadžerom za sigurnost (Safety Manager) u pogledu analize događaja koji su bili od uticaja na sigurnost vazdušnog saobraćaja i drugih događaja koji su potencijalno mogli imati uticaja na sposobnost Agencije da obavlja svoje zakonski delegirane obaveze.

Krajem 2019. godine, u skladu sa praksom Agencije, sačinjena je integralna verzija godišnjeg Plana inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu, koje Agencije vrši prema eksternim subjektima u skladu sa svojim zakonskim obavezama i ovlašćenjima. Plan je sačinjen u tekstualnom formi a istovremeno i u formi baze podataka radi lakše ekstrakcije potrebnih podataka.

U sklopu priprema za uvođenje Sistema upravljanja dokumentima (*Document Management System – DMS*) Agencije za civilno vazduhoplovstvo u drugoj polovini 2019. godine, u saradnji sa Menadžerom Sistema upravljanja sigurnošću, ostvarena je uspješna saradnja sa vazduhoplovnim vlastima Južne Koreje u pogledu primjene softverskog paketa za praćenje rada civilnih vazduhoplovnih vlasti, koji je CAA Južne Koreje besplatno ustupila Agenciji u cilju provjere podobnosti tog paketa u našem radnom okruženju.

Na osnovu odluke direktora Agencije, Menadžer sistema za praćenje usklađenosti je delegiran i aktivno je, kao predstavnik Agencije (*stakeholder*), učestvovao u procesu raspisivanja i realizacije tendera za izbor konsultanta za izradu procedura za letenje noću i u uslovima smanjene vidljivosti na Aerodromu Tivat. Ovaj zadatak je uspješno okončan i odabrana je firma NavBlue iz sistema Airbus-a.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je u 2019. godini nastavio rad na poslovima iz svoje oblasti:

U 2019. godini je objavljen Pravilnik o izmjenama i dopunama pravilnika o posadi vazduhoplova ("Službeni list Crne Gore", broj 46/2019), kojim je preuzeto više EU uredbi koje predstavljaju amandmane Uredbe EU br. 1178/2011, tj. Implementacione Uredbe komisije (EU) broj 2019/27 o izmjeni i dopuni Uredbe (EU) br. 1178/2011 o uspostavljanju tehničkih zahtjeva i administrativnih procedura u vezi sa letaćkim posadama u civilnom vazduhoplovstvu u skladu sa Uredbom (EU) 2018/1139 Evropskog parlamenta i Savjeta. Ova EU uredba dominantno je izmijenila Dio MED (*Part MED*).

Referat za vazduhoplovnu medicinu pokrenuo je sprovođenje i nadzor implementacije novog Pravilnika – napravljeni su odgovarajući neophodni obrasci i sprovedena je edukacija osoblja koje ih primjenjuje.

U 2019. godini, u skladu sa Planom nadzora za 2019. godinu, vršen je kontinuirani nadzor nad radom Vazduhoplovno-medicinskog centra (*Aero-Medical Center – AeMC*), kao i kontinuirani nadzor nad radom ljekara specijalista, ovlašćenih vazduhoplovno-medicinskih ispitivača (*Aero-Medical Examiner – AME*), koji su odgovorni za donošenje ocjene sposobnosti vazduhoplovnog i drugog stručnog osoblja.

Organizovan je Kurs za obnovu znanja za specijaliste vazduhoplovne medicine, ovlašćene za obavljanje poslova medicinskih pregleda, analiza i ocjenjivanja zdravstvenog stanja vazduhoplovnog osoblja (*AME*) i izdato je Uvjerenje o završenom kursu za obnovu znanja iz vazduhoplovne medicine po odobrenom Programu obuke iz vazduhoplovne medicine.

Ovlašćenim vazduhoplovno-medicinskim ispitivačima, *AME*-ima, izdato je Uvjerenje o produžetku ovlašćenja za rad na ocjeni zdravstvene sposobnosti vazduhoplovnog osoblja na tri godine, koliko iznosi zakonski rok važenja ovlašćenja.

U 2019. godini nastavljena je intenzivna stručna komunikacija sa ovlašćenim vazduhoplovno-medicinskim ispitivačima, kao i konsultacije sa ljekarima specijalistima vazduhoplovno-medicinskog centra koji su uključeni u vršenje medicinskih pregleda vazduhoplovnog osoblja.

Kontinuirano se sprovodilo ažuriranje medicinske dokumentacije sa ljekarskih pregleda i pretraga. Medicinska dokumentacija koja se redovno dostavlja Referatu za vazduhoplovnu medicinu podliježe režimu tajnosti i zaštite ličnih podataka, pa se u Referatu vrši njeno arhiviranje i čuvanje na odgovarajući način i u propisanom vremenskom periodu.

Redovno su sprovedeni poslova oko izdavanja ljekarskih uvjerenja i potvrda o zdravstvenoj sposobnosti vazduhoplovnom, pomoćnom vazduhoplovnom i ostalom stručnom osoblju.

Vođen je Registar vazduhoplovnog osoblja, upisivanja ličnih podataka i određivanja broja neophodnog za izdavanje sertifikata o zdravstvenoj sposobnosti i dozvole o stručnoj osposobljenosti vazduhoplovnom osoblju.

Nastavljena je saradnja sa vazduhoplovnim subjektima čije osoblje mora da ispuni vazduhoplovno-medicinske zahtjeve za dobijanje ljekarskog uvjerenja/potvrde o zdravstvenoj sposobnosti.

Nastavljena je stalna komunikacija i savjetovanje sa vazduhoplovnim osobljem, pomoćnim vazduhoplovnim i ostalim stručnim osobljem u cilju poboljšanja zdravlja ove populacije i u tom kontekstu su organizovani brojni sastanci i konsultacije sa strankama.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je izdavao obavještenja kandidatima i poslodavcima o zdravstvenoj sposobnosti pojedinih kandidata, kao i uputstva kandidatima koji nijesu ispunili medicinske zahtjeve za traženi kriterijum zdravstvene sposobnosti o njihovim pravima i obavezama.

Nastavljena je saradnja sa Komisijom za istraživanje uzroka nesreća i ozbiljnih nezgoda u vazduhoplovstvu, uz poštovanje principa tajnosti ličnih podataka.

Redovno su vođeni potupci ponovljenih, vanrednih i drugostepenih pregleda kada nijesu ispunjeni svi uslovi za izdavanje ljekarskih uvjerenja ili potvrda o zdravstvenoj sposobnosti.

Nastavljena je redovna komunikacija i saradnja sa ljekarima specijalistima koji učestvuju u spovođenju drugostepenog medicinskog pregleda vazduhoplovnog osoblja.

Održavana je saradnja sa Ministarstvom zdravlja, Kancelarijom Svjetske zdravstvene organizacije u Crnoj Gori i Institutom za javno zdravlje Crne Gore u oblasti medicinskih tema važnih za vazduhoplovnu medicinu, kao i aktivno učestvovanje u izradi Plana reagovanja kod pojave zarazne bolesti u avio-saobraćaju koja predstavlja rizik za javno zdravlje. Kontinuirano su praćene objave i preporuke Svjetske zdravstvene organizacije, ICAO-a i EASA-e, kao i saradnja sa ICAO CAPSCA organizacijom na prevenciji i upravljanju javnim zdravstvenim događajima u civilnom vazduhoplovstvu.

Obavljena je analiza rizika u sprovođenju regulative i na osnovu nje je napravljen plan nadzora subjekata za sljedeću godinu.

Obezbeđeno je učešće Referata za vazduhoplovnu medicinu prisustvovao na svim planiranim obukama na nivou Agencije, radionici za implementaciju sistema upravljanja sigurnošću u vazduhoplovno-medicinskim centrima (*Workshop: The implementation of the Safety Management System for Aero-Medical centers*), u sjedištu EASA-e, u Kelnu, sa ciljem da se stvore uslovi za razvoj, implementaciju i nadzor SMS-a u AeMC-u, kao i obuci osvježanja znanja iz vazduhoplovne medicine (*AME Refresher training*), u Beogradu, i 67.-om Internacionalnom kongresu vazduhoplovne i svemirske medicine (*International Congress of Aviation and Space Medicine*), ICASM 2019, u Debrecinu.

U Odjeljenju za bezbjednost i olakšice u civilnom vazduhoplovstvu u 2019. godini bila su angažovana četiri zaposlena – jedna osoba na poslovima Inspektora I, koja je sprovodila različite vrste nadzornih aktivnosti i koordinirala rad Odjeljenja, jedna osoba sa statusom Inspektora II, koja je učestvovala u procesu certifikacije KD (kontradiverzionih) kontrolora, jedna osoba angažovana na projektima detekcije sumnjivog ponašanja i vršenja nadzornih aktivnosti i jedna osoba na poziciji Savjetnika za bezbjednost.

U skladu sa preporukama Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva (ECAC) o neophodnom povećanju broja osoba zaduženih za vršenje nadzornih aktivnosti, sklopljen je sporazum o saradnji sa MUP-om, te su nakon toga obučena i certifikovana četiri policijska službenika za vršenje nadzornih aktivnosti, koji su tokom 2019. godine obavljali monitoring aktivnosti.

U dijelu regulatornih aktivnosti u 2019. godini donešena je revizija 2 četvrtog izdanja Nacionalnog programa bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva. Revizija je donešena od strane Vlade Crne Gore 31.10.2019. godine, nakon čega je Nacionalni program dostavljen svim relevantnim subjektima.

Agencija je, u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju, u 2019. godini razmotrila i dala saglasnost na programe bezbjednosti subjekata na koje se odnosi Nacionalni program bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva, što je prikazano u Tabeli 3.

Aerodrom Podgorica	31.12.2019. god.
Aerodrom Tivat	19.12.2019. god.
Montenegro Airlines AD	06.12.2019. god. 21.10.2019. god. 24.06.2019. god.

Tabela 3 – Odobreni programi bezbjednosti

Tokom 2019. godine Agencija je učestvovala u pripremi, ili je u potpunosti pripremila, šest materijala za razmatranje na tri održane sjednice Nacionalnog odbora za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva.

U dijelu nadzornih aktivnosti, Agencija je u 2019. godini u oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva izvršila 55 inspekcija, jedan audit i osam testova iz oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva.

Predmet kontrole su bili operator aerodroma (aerodromi u Podgorici i Tivtu), katering kompanije (Montenegro Airlines i Voda u kršu lux), vazdušni prevozioci (Montenegro Airlines, Rossiya Airlines, Bukovina Airlines, Pobeda Airlines, Siberia Airlines i Sky Up Airlines), Kontrola letenja SMATSA doo i tzv. „poznati pošiljalac“ – Tara Aerospace.

Inspektori Agencije su u nadzornim aktivnostima tokom 2019. godine ukupno proveli 166 dana (u što se ne računa vrijeme pripreme, kao ni vrijeme pisanja izvještaja).

U skladu sa preporukama Evropske komisije, od 2014. godine vodi se evidencija o ukupnom broju dana provedenih u nadzorima. U periodu od 2014. do 2018. godine (pet godina) inspektori Agencije su u posjeku proveli 142 dana u nadzorima godišnje, tako da je broj dana provedenih u nadzoru u 2019. godini bio za 16,9% veći u odnosu na prosjek.

U 2018. godini ukupan broj dana provedenih na terenu je bio 161 dan, tako da povećanje dana provedenih u nadzornim aktivnostima u 2019. godini u odnosu na 2018. godinu, u procentima iznosi 3,1%.

Operator aerodroma – Aerodrom Podgorica

Nad radom operatora aerodroma, na Aerodromu Podgorica, tokom 2019. godine, izvršeno je deset inspekcija, i to u januaru (1), februaru (2), martu (3), maju (1), avgustu (1), septembru (1) i oktobru (1).

U skladu sa godišnjim planom testiranja za 2019. godinu Agencija je sprovedla dva tajna testa u kojima je vršeno testiranje rada operatora Aerodroma Podgorica. Testovi su izvršeni u maju i septembru i odnosili su se na kontrolu pristupa i KD kontrolu lica koja nijesu putnici.

Operator aerodroma – Aerodrom Tivat

U toku 2019. godine, izvršeno je 27 inspekcija i jedan audit nad radom operatora aerodroma na Aerodromu Tivat. Inspekcije su izvršene u januaru (3), februaru (1), martu (2), aprilu (3), maju (7), junu (2), julu (2), avgustu (2), septembru (3), oktobru (1), novembru (1) i decembru (1), dok je audit izvršen u julu.

Od ovih 27 inspekcija tri su se odnosile isključivo na praćenje Zaključka Nacionalnog odbora za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, broj 04/3-340/4-19 od 20.02.2019. godine, u vezi sa uvođenjem pojačanih mjera bezbjednosti na ovom aerodromu u periodu 06-20.05.2019.

godine. U periodu 21.02.2019-17.06.2019. godine izvršene su tri inspekcije koje su se odnosile na utvrđivanju ispunjenosti uslova za otvaranje prolaza dok je preostali broj inspekcija vršen na osnovu godišnjeg plana i praćenja svih nedostataka utvrđenih audit-om.

Pored audit-a i inspekcija, Agencija je sproveda i četiri tajna testa u kojima je vršeno testiranje rada operatora Aerodroma Tivat i to u maju, junu, julu i avgustu a odnosili su se na kontrolu pristupa (1) i KD kontrolu putnika i ručnog prtljaga (3).

Vazdušni prevozioci

Montenegro Airlines

Izvršeno je šest inspekcija (ne računajući dvije koje se odnose na rad kateringa Montenegro Airlines-a) i to u martu, avgustu (2) i septembru.

U junu i julu mjesecu izvršeni su tajni testovi koji su se odnosili na zaštitu vazduhoplova koji je u operativnoj upotrebi. Prilikom vršenja ovih testova utvrđena su dva nedostatka.

Ostali vazdušni prevozioci

Tokom 2019. godine izvršeno je pet inspekcija kod stranih vazdušnog prevozlaca, u dijelu vršenja bezbjednosnog pregleda vazduhoplova prije leta. Kontrolisane su posade sljedećih avio-kompanija: Rossiya Airlines, Bukovina Airlines, Pobeda Airlines, Siberia Airlines i Sky Up Airlines.

Kontrola letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd

U 2019. godini izvršene su dvije inspekcija prema Kontroli letenja Srbije i Crne Gore i to u martu i aprilu mjesecu.

Katering kompanije i snabdjevači vazduhoplova

Tokom 2019. godine izvršene su dvije inspekcije prema katering Montenegro Airlines-a i to u januaru i februaru.

Druga katering kompanija, Voda u kršu lux doo, bila je predmet kontrole u maju mjesecu i to po jednom u Podgorici i jednom u Tivtu.

Bezbjednost tereta i pošte

U decembru 2019. godine izvršena je inspekcija prema poznatom pošiljaocu-Tara Aerospace, iz Mojkovca.

Certifikacija KD kontrolora i osoblja koje vrši nadzor i patroliranje – Odjeljenje za bezbjednost je tokom 2019. godine nastavilo sa vršenjem certifikacije KD kontrolora i osoblja koje vrši poslove kontrole pristupa, nadzora i patroliranja, na način utvrđen Nacionalnim programom bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva i internim odlukama Agencije.

Ukupno je organizovano dvadeset dva ciklusa polaganja kandidata. Svi kandidati za KD kontrolore polagali su teorijski i praktični dio ispita, a najveći broj njih i test interpretacije rentgenske slike. Proces certifikacije uspješno je završilo 203 kandidata, od čega 119 za certifikat za obavljanje poslova kontrole pristupa, nadzora i patroliranja, dok je 84 dobilo certifikat za KD kontrolora, kojima su nakon završenog procesa certifikacije izdati odgovarajući certifikati.

Certifikovani su KD kontrolori za ručni pregled lica (10), ručni pregled lica i stvari (38), za rad na rentgenskom i EDS uređaju za kontrolu odvojenog prtljaga (18), za rad na rentgenskom uređaju za kargo i poštu (6), za kontrolu vozila (5) i za rukovođenje i nadzor tima KD kontrolora (12).

Procjene rizika za aerodrome u Podgorici i Tivtu

U skladu sa međunarodnom i nacionalnom regulativom, nastavljeno je vršenje procjene rizika za oba međunarodna aerodroma u Crnoj Gori – Aerodrom Podgorica i Aerodrom Tivat. Procjene rizika vrši posebna komisija, na čijem čelu se nalazi predstavnik Agencije. Ove procjene se vrše u skladu sa metodologijom ICAO-a i ECAC-a i rade se na godišnjoj osnovi. Ove procjene usvojio je Nacionalni odbor za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva.

Prekršajni nalozi i druge kazne

U 2019. godini izdata su dva prekršajna naloga i to fizičkim licima zbog posjedovanja municije prilikom KD kontrole. Takođe, jedno lice je na inicijativu inspektora Agencije oglašeno krivim zbog preskakanje ograde i upada u bezbjednosno-zaštićenu zonu Aerodroma Tivat.

Ukupno su izdata 4 zaključka o kažnjavanju i to tri prema operatoru aerodroma a jedan prema Montenegro Airlines-u.

Takođe, zbog utvrđenih nedostataka ukupno je suspendovano sedam certifikata kd kontrolorima na aerodromima u Podgorici i Tivtu.

Obuke zaposlenih i međunarodne aktivnosti

Zaposleni u Odjeljenju za bezbjednost i olakšice u 2019. godini učestvovali su na sljedećim aktivnostima: ICAO kurs za nacionalne inspektore, Menadžment bezbjednosnih procedura – ICAO trening centar, radionica EK o testiranju ETD uređaja, ECAC radionica o psima za otkrivanje eksploziva, godišnji sastanak ECAC auditora. Dodatno, učestvovali su u OEBS projektu za jačanje bezbjednosti na crnogorskim aerodromima.

Odjeljenje za bezbjednost je nastavilo sa aktivnim učešćem u radu ECAC Security Forumu na način što je tokom 2019. godine učestvovalo u radu jednog njegovog saziva.

VII SARADNJA AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO SA MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA

U radu Agencije u 2019. godini poseban značaj dat je saradnji sa međunarodnim organizacijama.

Međunarodne organizacije od posebnog značaja za civilno vazduhoplovstvo države Crne Gore su:

- Međunarodna organizacija civilnog vazduhoplovstva (*International Civil Aviation Organization – ICAO*),
- Evropska konferencija civilnog vazduhoplovstva (*European Civil Aviation Conference – ECAC*),

- Evropska organizacija za sigurnost vazdušne plovidbe (*European Organization for the Safety of Air Navigation – EUROCONTROL*), i
- Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (*European Union Aviation Safety Agency – EASA*).

Crna Gora je 13. marta 2007. godine postala 189. punopravna članica Međunarodne organizacije civilnog vazduhoplovstva (**ICAO**). Riječ je o specijalizovanoj organizaciji Ujedinjenih Nacija, zaduženoj za stalni nadzor sprovođenja ciljeva Čikaške konvencije (Čikago, 07.12.1944. god.). Ova organizacija ustanovljava da svaka država članica ima potpuni i isključivi suverenitet i nadležnost nad vazdušnim prostorom iznad svoje teritorije i obezbjeđuje da se cjelokupan međunarodni vazdušni saobraćaj iznad ili na teritoriji i teritorijalnim vodama države članice obavlja uz njenu prethodnu saglasnost.

Postavši punopravni član ICAO-a, što je bio preduslov, Crna Gora je postala punopravni član Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva (**ECAC**) 25. juna 2008. godine. Glavni cilj ECAC-a, koji okuplja 44 evropske države, je unapređenje sigurnog, djelotvornog i kontinuiranog sistema evropskog vazdušnog saobraćaja, što se postiže kroz harmonizaciju postupaka upravljanja vazdušnim saobraćajem među državama članicama, kao i unapređenje tih postupaka između država članica i drugih zemalja u svijetu. ECAC ne donosi odluke sa neposredno obavezujućim djelovanjem za države članice, već je njegovo djelovanje isključivo savjetodavne prirode. Rezolucije, Preporuke i Mišljenja moraju biti implementirani u nacionalno zakonodavstvo države-članice, kako bi imali obavezujući karakter.

U maju 2017. godine direktor Agencije izabran je za člana Koordinacionog komiteta ECAC-a, što predstavlja veliko priznanje za Agenciju, ali i za ukupne napore Crne Gore u oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva.

Crna Gora je 09. juna 2006. godine potpisala Multilateralni sporazum između Evropske zajednice i njenih država članica i Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (**ECAA** Agreement). Skupština Crne Gore je ratifikovala ovaj Sporazum 09. oktobra 2007. godine, i isti je stupio na snagu 26. oktobra 2007. godine

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o ratifikaciji multilateralnog sporazuma između evropske zajednice i njenih država članica, Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i misije privremene uprave Ujedinjenih Nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (ECAA sporazum) Skupština Crne Gore je usvojila u decembru 2010. godine.

Cilj ovog Sporazuma je stvaranje zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja koji će biti zasnovan na slobodnom pristupu tržištu i zajedničkim pravilima u oblastima sigurnosti, bezbjednosti, upravljanja vazdušnim saobraćajem i uticaja na životnu sredinu.

Nakon 11 godina od njegovog potpisivanja i konačno završene duge procedure ratifikacije svih država članica Evropske unije, pa internog postupka u evropskom Savjetu i Parlamentu, ECAA je 1. decembra 2017. godine stupio na snagu, pa je, imajući u vidu veliki broj akata koje je usvojila u ovom periodu, Evropska komisija bila u obavezi da donese novi ažurirani Aneks 1. Novi, ažurirani Aneks 1 i zvanično je objavljen u Službenom listu EU u avgustu 2019. godine kao sastavni dio Odluke br. 1/2019 ECAA Zajedničkog Komiteta od 31. jula 2019. godine kojom se zamjenjuje Aneks I ECAA Sporazuma o pravilima koja se primjenjuju na civilno vazduhoplovstvo [2019/1343] (DECISION No 1/2019 of 31 July 2019 replacing Annex I to the ECAA Agreement on the rules applicable to civil aviation - OJL211/4 of 12.08.2019). Obaveza Crne Gore je da transponuje ovaj akt u nacionalno zakonodavstvo.

Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (*European Union Aviation Safety Agency – EASA*), sa sjedištem u Kelnu (Njemačka), predstavlja centralnu instituciju Evropske Unije za sigurnost u vazduhoplovstvu. Osnovana je kao nezavisno tijelo po evropskim zakonima i za svoj rad odgovara organima EU. Misija EASA-e je da promoviše najviše zajedničke standarde sigurnosti i zaštite životne sredine u civilnom vazduhoplovstvu. Pravila EASA-e su obavezujuća za države članice Evropske Unije, ali, u zavisnosti od vrste potpisanih aranžmana, i za ostale države. Punopravno članstvo u EASA-i, zasad ostvaruju samo države članice EU, Švajcarska, Norveška, Island i Lihtenštajn, dok je za ostale evropske države postoji mogućnost aktivnog učešća u radu putem zaključivanja tzv. Radnih aranžmana (*Working Arrangements*). Crna Gora je prvi Radni aranžman sa EASA-om potpisala, 07.07.2009. godine. Osnov za ovaj aranžman je činila Osnovna Regulativa 216/2008 (Basic Regulation 216/2008). Kako je 2009. godine Regulativa 216/2008 izmijenjena i dopunjena Regulativom 1108/2009, kojom se nadležnosti EASA-e proširuju i na oblast ATM/ANS-a, direktor Agencije je izmijenjeni Aneks 1 Radnog Aranžmana potpisao 2. novembra 2011. godine.

Pravni okvir koji je uspostavljen 2009. godine donio je određene promjene, pa je EASA smatrala za neophodnim da postojeći, zastareli Radni Aranžman zamijeni novim tekstom, koji je direktor Agencije sa izvršnim direktorom EASA-e potpisao u Kelnu 25. februara 2015. godine.

Takođe, sa EASA-om je 15. maja 2012. godine u Kelnu je potpisan i Radni aranžman o sigurnosnim pregledima stranih vazduhoplova na platformi (*SAFA Working Arrangement*), koji se odnosi na obaveznu prikupljanja i razmjene informacija u odnosu na sigurnost vazduhoplova koji koriste aerodrome EU, aerodrome država koje nijesu članice EU ali učestvuju u ovom programu, i aerodrome u Crnoj Gori.

Zaposleni u Agenciji učestvovali su na redovnim sastancima: **ECAC** (ECAC DG – *Directors General Meeting*, ECAC Security Forum, ECAC Meetings) **EUROCONTROL** (PC – *Provisional Council*, EC – *Enlarged Committee*); **EASA** (EASA MB – *Management Board*, EASA *tematic meetings*, EASA ICF – *International Cooperation Forum*); **ECAA** (*ECAA Joint Committee*).

Najvažniji događaj u 2019. godini je bila 40. Skupština Međunarodne organizacije civilnog vazduhoplovstva (ICAO), koja se u periodu od 24. septembra do 04. oktobra 2019. godine održala u Montrealu, Kanadi. Skupština se sastaje svake treće godine, a učestvovalo je skoro 2.000 predstavnika koji zastupaju 193 države članice ICAO.

Na Skupštini ICAO-a Crnu Goru je predstavljala delegacija na čelu sa direktorom Agencije, Draganom Đurovićem, u kojoj su bili Muamer Hajdarpašić, državni sekretar u ministarstvu saobraćaja i pomorstva i Marijana Vukčević, samostalni savjetnik za međunarodnu saradnju u Agenciji.

Na ovoj Skupštini, kao što je prethodno pomenuto, Crna Gora je dobila priznanje za zapažene rezultate u posvećenosti i razvoju sigurnosti vazdušnog saobraćaja kao i za njenu posvećenost efektivnoj implementaciji ICAO standarda i preporučenih praksi.

Kao i u prethodnim godinama, i u 2019. godini predstavnici Agencije redovno su učestvovali u radu upravljačkih i stručnih tijela međunarodnih vazduhoplovnih organizacija: ICAO, ECAC, EUROCONTROL, EASA, i ostvarivali značajnu i sadržajnu saradnju sa ovim međunarodnim organizacijama.

***

Kroz potpuno izvršavanje međunarodnih i zakonskih obaveza iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, Agencija je u 2019. godini dala svoj puni doprinos aktivnostima naše države na evropskom putu.

Nakon formalnog otvaranja pregovora o pristupanju Evropskoj Uniji, Crna Gora je u 2013. godini bila u fazi analitičkoga pregleda i ocjene usklađenosti nacionalnog zakonodavstva države kandidata s pravnom tekovinom Evropske unije, poznatija kao *skrining*.

Skrining se sprovodi putem sastanaka, poglavlje po poglavlje, za sva poglavlja (osim za poglavlja 34 – Institucije i 35 – Ostala pitanja). *Poglavlje 14 – Transportna politika*, u dijelu jednog od četiri vida saobraćaja – vazdušnog saobraćaja, direktno se odnosi na aktivnosti i postignuća Agencije.

Sastanci se održavaju prema detaljno utvrđenom dnevnom redu prilagođenom strukturi pravne tekovine EU. Prvi sastanak sa predstavnicima Evropske Unije, tzv. „Eksplanatorni skrining“ sastanak, održan je 25. aprila 2013. godine.

Na prvom bilateralnom sastanku, održanom 30. maja 2013. godine od strane crnogorske delegacije, koju su u većini činili predstavnici Agencije, predstavljen je detaljan prikaz trenutnog stanja u vazdušnom saobraćaju, u transpoziciji i implementaciji svih regulativa i direktiva koje su bile predmet predavljanja i preliminarne razmjene informacija na Eksplanatornom skriningu.

U toku 2019. godine Agencija je intezivno radila na transponovanju evropskog zakonodavstva iz oblasti vazduhoplovstva u pravni sistem Crne Gore.

Nakon što je Crna Gora predala Evropskoj komisiji svoju pregovaračku poziciju iz Poglavlja 14, poglavlje je zvanično otvoreno 21. decembra 2015. godine na Međuvladinoj konferenciji u Briselu.

U zvaničnom Izvještaju Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2016. godinu, iz novembra 2016. godine, u dijelu iz Poglavlja 14 koji se odnosi na vazdušni saobraćaj, konstatovan je dalji napredak sa usaglašavanju sa s pravnom tekovinom EU u okviru I tranzicione faze ECAA Sporazuma. Navodi se da je u oblasti sigurnosti zakonodavstvo usklađeno sa pravom EU, da je Crna Gora u velikoj mjeri uskladila svoje zakonodavstvo s pravnom tekovinom EU u pogledu Jedinistvenog evropskog neba, i konstatuje se da je nakon

uspješnog završetka projekta „One Stop Security“, u decembru 2015. godine, Crna Gora uključena u EU listu trećih zemalja primjene bezbjednosnih standarda ekvivalentnih zajedničkim osnovnim standardima bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva. Međutim, kako je u Izvještaju navedeno – još uvijek treba riješiti neka pitanja u oblasti ekonomske regulative.

U septembru 2015. godine Evropska komisija je sprovela višednevnu kontrolu Agencije. Organizovana je posjeta eksperata Evropske komisije, koji su izvršili finalnu procjenu stanja sistema bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva. Predmet ove procjene dominantno je bio stepen implementacije bezbjednosnih mjera na aerodromima u Podgorici i Tivtu. Na osnovu audita Regulatorni odbor za bezbjednost EU je na sjednici od 18. novembra 2015. godine potvrdio uspostavljanje režima jedne bezbjednosne kontrole između država EU i Crne Gore.

U skladu sa aktivnostima u vezi sa projektom „Jedna bezbjednosna kontrola“ donešena je Regulativa 2015/2426 od 18. decembra 2015. godine, koja je stupila na snagu 29. februara 2016. godine. Shodno tome, urađene su izmjene Nacionalnog programa bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva Crne Gore, kao i izmjene aerodromskog Programa bezbjednosti, koje je odobrila Agencija.

Realizacija ovog projekta predstavlja izuzetan rezultat za Crnu Goru i Agenciju, s obzirom da je Evropska komisija potvrdila da su standardi bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva koji se primjenjuju u Crnoj Gori ekvivalentni sa standardima koji se primjenjuju u Evropskoj uniji. To znači da se sa aspekta bezbjednosti naši aerodromi tretiraju kao i aerodromi tretiraju kao i aerodromi u zemljama članicama Evropske unije.

Međutim, implementacija ovog režima nije išla i ne ide u pravcu u kojem je bilo za očekivati. Naime, mnoge države sa kojima je Agencija imala bilateralne kontakte ističu da nisu u mogućnosti da implementiraju Odluku Evropske komisije zbog nepostojanja tehničkih mogućnosti na svojim aerodromima. Zbog toga se Agencija obratila Evropskoj komisiji u cilju rješavanja ove situacije. Nakon poslatih dopisa EK u vezi sa problemima koji se pojavljuju u praktičnoj primjeni Odluke Evropske komisije, predstavnici Agencije su pozvani da prisustvuju sastancima AVSEC (tijelo EK koje čine samo predstavnici EU država i na kome se razmatraju sva dešavanja u oblasti bezbjednosti) i SAGAS (savjetodavno tijelo za istu oblast pri Evropskoj komisiji, koje se sastaje 2 puta godišnje, a prisustvuju pored država članica, predstavnici raznih vazduhoplovnih udruženja ACI Europe, IATA i dr., na kojima je razmatran ovaj problem. Nakon prezentacije Agencije, predsjedavajući je iskazao punu podršku naporima Agencije i potvrdio da je i za Evropsku komisiju vrlo važna implementacija ovog projekta, pa je pozvao predstavnike svih država da pomognu u implementaciji. Iako se nije puno odmaklo u implementaciji ovog važnog projekta. U narednom periodu Agencija će i dalje aktivno komunicirati sa relevantnim institucijama, kako bi implementacija ovog režima konačno zaživjela u praksi.

Država Crna Gora je 1. jula 2007. godine postala punopravni član EUROCONTROL-a, organizacije koja je prvenstveno zadužena za sigurnost vazdušne plovidbe. Treba napomenuti da je u okviru posebnog oblika saradnje sa EUROCONTROL-om na projektu uvođenja letova u uslovima smanjene vidljivosti i noću na Aerodromu Tivat, u 2015. godini napravljen značajan iskorak. Naime, u cilju familijarizacije vazduhoplovnih subjekata u Crnoj Gori sa novim navigacionim tehnologijama, u saradnji sa španskom firmom PildoLabs, urađen je detaljan elaborat o PBN (*Performance Based Navigation*) instrumentalnim

prilazima. Na osnovu tog elaborata uspješno su izvršeni demonstracioni letovi na Aerodromu Tivat sa avionom koji je u tu svrhu obezbjedio Generalni sekretarijat Vlade CG. O demonstracionim letovima informisana je EUROCONTROL, kao partner Agencije na ovom značajnom projektu, koji je demonstracione letove označio kao značajan iskorak Crne Gore u regionu u implementaciji PBN procedura, što je inače obaveza koju nam nameće rezolucije ICAO.

U 2016. godini potpisan je prvi Sporazum o pružanju podrške od strane EUROCONTROL-a za unapređivanje sposobnosti Agencije. Područje primjene ovog Sporazuma je pružanje podrške od strane EUROCONTROL-a Agenciji u vezi sa daljom implementacijom Jedinstvenog evropskog neba (SES), razvojem ATM-a, kao i integracijom u ATM mrežu Evrope. Ciljevi na visokom nivou ovog sporazuma su da:

- pomogne Agenciji u izgradnji i unapređenju svojih sposobnosti, uključujući i zahtjeve sheme efikasnosti,
- podrži dalju implementaciju FUA koncepta u korist svih nacionalnih učesnika,
- podrži implementaciju SES zakonodavstva u Crnoj Gori kako bi se omogućila dalja integracija države u evropsku ATM mrežu,
- olakša regionalnu saradnju o ATM pitanjima sa odgovarajućim nadležnim vazduhoplovnim organima/ nacionalnim nadzornim organima susjednih država.

Od januara 2019. godine EUROCONTROL primjenjuje novu politiku u ovakvim programima podrške. Kako je naš Sporazum istekao u aprilu 2019. godine, novi tekst Sporazuma potpisan je 19. jula 2019. godine, čime su postavljeni novi ciljevi:

- pomoć Agenciji u unapređenju civilno-vojne saradnje i implemetaciji tzv. „SERA uredbe“,
- pomoć Agenciji u poboljšanju ICAO zahtjeva iz Aneksa 19,
- podrška u implementaciji ATM/ANS tehnologija, i
- podrška Agenciji u jačanju kapaciteta u AFTCM.

VIII SARADNJA AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO SA DRUGIM NADZORNIM ORGANIMA U INOSTRANSTVU

Agencija je i u 2019. godini posvetila posebnu pažnju saradnji sa drugim nadzornim organima u zemlji i inostranstvu, odnosno međunarodnoj i regionalnoj saradnji sa vazduhoplovnim vlastima država u regionu.

Agencija je sa svim nacionalnim nadzornim organima država regiona ostvarivala saradnju u dijelu obavljanja redovnih aktivnosti iz svoje nadležnosti.

U cilju doprinosa jačanju regionalne saradnje, razmjene dokumentacije, iskustava i kadrovskih potencijala Agencija je prethodnih godina potpisala Memorandume o razumjevanju (MoU) sa vazduhoplovnim vlastima Bosne i Hercegovine, Makedonije, Srbije, Turske, Hrvatske, Ujedinjenih Arapskih Emirata, Albanije, Mađarske, Kosova i Slovenije, Bugarske i Austrije i Irske. Novi Program tehničke saradnje sa vazduhoplovnim vlastima Francuske koji predstavlja nastavak dobre saradnje iz prethodnih godina potpisan je u februaru 2018. godine.

Memorandumima o razumijevanju potpisanim između vazduhoplovnih vlasti država potpisnica dogovoreni su zajednički ciljevi i oblasti bilateralne saradnje u svim aspektima civilnog vazduhoplovstva. Potpisani memorandumima o saradnji predstavljaju nastavak intenzivnih aktivnosti Agencije u uspostavljanju bliskih i partnerskih odnosa između vazdušnih vlasti, prvenstveno u regionu, ali i šire.

Kada su u pitanju susjedne države, posebno se imao u vidu značaj regionalne saradnje kao važan segment razvoja vazdušnog saobraćaja u procesu evropskih integracija, tako da su ovi memorandumima potpisani na način da omogućavaju i potenciraju zajednički razvoj i fleksibilnost upotrebe stručne dokumentacije i ljudskih resursa.

IX ZAKLJUČNE OCJENE

Na osnovu navedenog može se zaključiti sljedeće:

- Agencija za civilno vazduhoplovstvo uspješno funkcioniše kao nezavisni i samostalni pravni subjekt i u potpunosti izvršava poslove u skladu sa svojim nadležnostima propisanim Zakonom o vazdušnom saobraćaju, odnosno obavlja zakonom propisana javna ovlašćenja, koja su joj prenijeta Zakonom o vazdušnom saobraćaju.
- Dominantno zahvaljujući aktivnostima Agencije, uz doprinos ostalih subjekata iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, sve međunarodne institucije u kontinuitetu konstatuju stalni napredak Crne Gore u ovoj oblasti sa konstatacijom da je u oblasti vazdušnog saobraćaja ostvaren najveći napredak u odnosu na ostale grane saobraćaja.

Posebno je značajan izuzetan napredak ostvaren na osnovu procjene sistema civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori koju je uradila ICAO, a što je rezultiralo zvaničnim povećanjem procenta efikasnosti države u ICAO nomenklaturi i priznanjem od strane ICAO-a.

- Agencija će u narednom periodu, u skladu sa urađenim planskim dokumentima, i u koordinaciji i saradnji sa svim ostalim subjektima civilnog vazduhoplovstva, nastaviti preduzimanje svih mjera predviđenih zakonom i rad na dosljednoj implementaciji međunarodnih standarda, sa osnovnim ciljem održavanja sigurnosti i bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori na što većem nivou.
- U proteklom periodu nastavljeno je kadrovsko osposobljavanje Agencije. Neophodno je da se i dalje stvaraju finansijski i tehnički uslovi za očuvanje stručnog kadra, kao i za angažovanje novog specijalizovanog osoblja iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, u cilju izvršavanja zakonskih i međunarodnih obaveza Agencije.